

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Victor Flemming

Extraterritoriella editionsförelägganden

En undersökning om bevisupptagning av handlingar i
utlandet i dispositiva tvistemål

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulf Maunsbach

Termin: VT24

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord	8
Förkortningar	9
1 Inledning	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Syfte och frågeställningar	12
1.3 Avgränsningar	12
1.4 Metod och material	14
1.4.1 Metod	14
1.4.2 Material	16
1.5 Forskningsläge	18
1.6 Disposition	18
2 Internationell bevisanskaffning i kontext	20
2.1 Allmänna utgångspunkter	20
2.2 Extraterritoriell tillämpning av territorialitetsprincipen	21
2.2.1 Partsadministrerad och domstolsadministrerad bevisupptagning	22
2.2.2 Konventionsbaserad bevisupptagning	24
2.2.3 Lex fori-bevisupptagning	27
3 Internationell reglering av bevisanskaffning	29
3.1 De internationella instrumenten och deras inbördes förhållanden	29
3.2 1970 års Haagkonvention	31
3.2.1 Förfarandet genom 1970 års Haagkonvention	32
3.2.2 Formkrav och vägransgrunder	33
3.3 Bevisupptagningsförordningen	35
3.3.1 Förfarandet enligt bevisupptagningsförordningen	36
3.3.2 Formkrav och vägransgrunder	38
3.4 Norden och tredje land	39
4 Nationell reglering	42
4.1 Grundläggande utgångspunkter för bevisupptagning i utlandet enligt svensk rätt	42
4.2 Svensk reglering av bevisupptagning i utlandet	43
4.3 De dispositiva tvistemålen karaktärsdrag	44
4.4 Nationell reglering av edition	47

4.4.1	Allmänt om editionsinstitutet.....	47
4.4.2	Editionsyrkandets olika rekvisit för bifall.....	49
4.4.2.1	Skriftlig handling.....	49
4.4.2.2	Identifikationskrav.....	50
4.4.2.3	Innehavskrav	51
4.4.2.4	Relevans- och bevisbetydelsekrav.....	52
4.4.2.5	Proportionalitetsbedömning/intresseavvägning ...	53
5	Nationell ensidig extraterritoriell edition.....	56
5.1	NJA 2022 s. 249	56
5.1.1	Rättegången i tingsrätten.....	56
5.1.2	Rättegången i hovrätten	57
5.1.3	Rättegången i HD.....	58
5.2	Tidigare rättspraxis.....	59
5.3	Idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning	60
6	Reflektioner och slutsatser.....	64
6.1	Inledning.....	64
6.2	Svenska bevisupptagningsregler i förhållande till internationell rätt.....	66
6.3	Förutsättningar för ensidiga editionsföreläggande med extraterritoriell effekt.....	68
6.4	En utvidgning av möjligheten till ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden?	70
6.5	Avslutande reflektioner	72
	Källförteckning	74
	Rättsfallsförteckning	78

Summary

It is not uncommon for parties to a domestic dispute to come from different countries. When a dispute between parties with different international connections is initiated, questions sometimes arise as to which country's court has jurisdiction to hear the dispute and which country's law should apply to the dispute. A somewhat more obscure issue within the international legal community, but which can nevertheless give rise to conflicts of jurisdiction between states, is the question of how the taking of evidence outside national borders should be conducted.

The purpose of this essay is to investigate and critically examine the conditions for approval for international evidence gathering in Swedish dispositive civil cases, with a focus on the extraterritorial production orders that are raised in NJA 2022 s. 249. The purpose is investigated by examining in more detail how Swedish civil procedural rules on the taking of evidence relate to international- and EU-law, what national conditions exist for an order for production of documents to have extraterritorial effect, and the outcome of the Swedish Supreme Court's decision in NJA 2022 s. 249. In the essay, mainly Swedish law has been used and described, but also EU-law and international law have been used to describe the international instruments that bind Sweden in matters of taking of evidence. Case law, doctrine and preparatory works have also been used to describe current law and answer the questions posed in the essay. The method for this can be described as legal dogmatic.

The possibility of taking evidence abroad is linked to the principle of territoriality. Different interpretations of the principle of territoriality, based on customary international law, have resulted in states considering that they have different degrees of jurisdiction to take evidence outside their national borders. Some states' courts consider that they can take evidence abroad based on the jurisdiction they exercise over the parties to the domestic dispute. Other states' courts consider that such a procedure risks violating the sovereignty of the state where the evidence is located, which is why these states use a convention-based approach whereby the consent of the requested state is first obtained through a pre-agreed procedure before taking evidence.

Sweden is a party to three international instruments regulating the taking of evidence, the 1970 Hague Convention, the EU Evidence Regulation and the Nordic Evidence Agreement. These conventions, together with certain supplementary national laws, regulate the procedure for taking evidence abroad. In NJA 2022 s. 249, the Swedish Supreme Court questioned the need to use any of the international instruments when taking evidence abroad. Especially in situations where the court can instead order the respondent to produce the evidence based on the rules on discovery in the Swedish Code of Judicial Procedure. The Swedish Supreme Court held that if the respondent

has an unconditional right to, and thus access to, the document even though it is located abroad, the respondent may produce the document without violating the sovereignty of the other state. The Swedish Supreme Court's reasoning was based on a broad application of the possession requirement in Chapter 38, Section 2 of the Swedish Code of Judicial Procedure and the idea of a national distance-controlled acquisition of information.

In the concluding part of the essay, it is established that, based on Swedish procedural law and the international instruments on the taking of evidence to which Sweden is a party, there are grounds for implementing the idea of a national distance-controlled acquisition of information and thus enabling extraterritorial orders for production of documents. This is on the condition that the order for production of documents is directed at a party to the national proceedings and the order only has an actual and not a legal effect in the state where the evidence is taken. At the same time, NJA 2022 s. 249 does not provide any answers as to when unilateral extraterritorial orders for production of documents should be applied in relation to the international instruments on the taking of evidence in order to balance an effective trial against the protection of the sovereignty of other states.

Sammanfattning

Det är inte ovanligt att parterna i en nationell tvist kommer från olika länder. När en tvist mellan parter med olika internationell anknytning initieras uppkommer ibland frågor om vilket lands domstol som är behörig att pröva tvisten och vilket lands lag som ska gälla för tvisten. En något mer undanskymd fråga inom det internationella rättssamfundet, men som likväl kan ge upphov till jurisdiktionskonflikter mellan stater, är frågan om hur bevisupptagning utanför de nationella gränserna ska bedrivas.

Syftet med uppsatsen är att utreda och kritiskt granska förutsättningarna för internationell bevisanskaffning i svenska dispositiva tvistemål med fokus på de extraterritoriella editionsförelägganden som aktualiseras i NJA 2022 s. 249. Syftet utreds genom att närmare granska hur svenska civilprocessuella regler om bevisanskaffning förhåller sig till internationell- och unionsrätt, vilka nationella förutsättningar som finns för att ett processuellt editionsföreläggande ska få extraterritoriell effekt och utfallet av Högsta domstolens beslut i NJA 2022 s. 249. I uppsatsen har i huvudsak svensk lagstiftning använts och redogjorts för, men även EU-rättslig- och internationell lagstiftning har använts för att beskriva de internationella instrument som binder Sverige i bevisupptagningsfrågor. Även rättspraxis, doktrin och förarbeten har använts för att beskriva gällande rätt och besvara uppsatsens frågeställningar. Metoden för detta kan beskrivas som rättsdogmatisk.

Möjligheten till att bedriva bevisupptagning i utlandet är kopplat till territorialitetsprincipen. Olika tolkningar av territorialitetsprincipen med utgångspunkt i den internationella sedvanerätten har medfört att olika stater anser sig ha olika omfattande jurisdiktion avseende att bedriva bevisupptagning utanför nationsgränserna. Vissa staters domstolar anser sig kunna inhämta bevisning utomlands baserat på jurisdiktionen de utövar över parterna i den nationella tvisten. Andra staters domstolar anser att ett sådant förfarande riskerar att kränka den stats suveränitet där bevisningen finns, varför dessa stater använder en konventionsbaserad metod där den anmodade statens samtycke först inhämtas genom ett förutbestämt förfarande innan bevisupptagning sker.

Sverige är part till tre internationella instrument för bevisupptagning, 1970 års Haagkonvention, EU:s bevisupptagningsförordning och den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen. Dessa konventioner tillsammans med vissa kompletterande nationella lagar reglerar förfarandesättet för bevisupptagning i utlandet. I NJA 2022 s. 249 ifrågasatte Högsta domstolen behovet av använda sig av något av de internationella instrumenten vid bevisupptagning av handlingar utomlands. Särskilt i situationer när domstolen istället kan förelägga editionsvaranden att förete bevisningen baserat på rättegångsbalkens regler om edition. Högsta domstolen ansåg att

om editions svaranden har en ovillkorlig rätt till och således tillgång till handlingen trots att den finns utomlands kan denne förete handlingen utan att kränka att den andra statens suveränitet. Högsta domstolens resonemang baserades på en vid tillämpning av innehavskravet i 38 kap. 2 § RB samt idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning.

I uppsatsens avslutande del konstateras att det utifrån svensk processrätt och de internationella instrument om bevisupptagning som Sverige är part till, finns förutsättningar att implementera idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning och således möjliggöra ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden. Detta under förutsättningarna att editionsföreläggandet riktas mot en part vid den nationella rättegången och att editionsföreläggandet endast får en faktisk och inte en rättslig effekt i staten där bevisupptagningen sker. Samtidigt ger inte NJA 2022 s. 249 några svar på när ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden ska tillämpas i förhållande till de internationella instrumenten för bevisupptagning för att balansera en effektiv rättegång mot skyddet för andra staters suveränitet.

Förord

Efter fyra och ett halvt år på juristutbildningen i Lund och två editionsuppsatser senare markerar den här uppsatsen slutet på min långa studietid och början på mitt nästa kapitel.

Tack till mamma, pappa, Cornelia, Olga, mormor och morfar för att ni alltid är med mig. Utan ert villkorslösa stöd och tro på mig hade jag inte kommit så här långt. Tack för att ni finns!

Tack till Gabriel, Jonathan och Rasmus för att ni alltid har gjort studietiden roligare.

Tack till min handledare Ulf Maunsbach för dina värdefulla synpunkter på uppsatsen.

Victor Flemming

Maj 2024, Lund.

Förkortningar

1970 års Haagkonvention	Konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil och kommersiell natur Haag, den 18 mars 1970
Bevisupptagningsförordningen	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2020/1883 av den 26 november om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur
Bevisupptagningskungörelsen	Kungörelse (1947:847) med vissa bestämmelser rörande tillämpningen av lagen den 20 december 1946 (nr 817) om bevisupptagning vid utländsk domstol
BrB	Brottsbalk (1962:700)
EU	Europeiska unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
HCCH	Hague Conference on Private International Law
KFM	Kronofogdemyndigheten
Nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen	Nordisk överenskommelse om rätts- hjälp genom delgivning och bevis upptagning, Köpenhamn den 26 april 1974
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning 1
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning 2
PCIJ	Permanent internationella domstolen

Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar
SÖ	Internationella överenskommelser med andra stater och internationella organisationer
Wienkonventionen	Wienkonventionen om traktaträtten av den 23 mars 1986

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det är en väl erkänd folkrättslig princip att en stats territoriella jurisdiktion slutar där landets gränser slutar. En suverän stat besitter normgivningsmakten inom sina gränser. Utifrån de principerna har varje stats domstolar i uppgift att tillämpa de nationella rättsreglerna i varje enskilt fall. Men där de nationella rättsreglerna slutar vara tillämpliga, slutar även domstolarnas dömande makt och jurisdiktion.

Staternas nationella domstolar och deras dömande verksamhet är med den utgångspunkten en nationell ensak. Samtidigt har antalet internationella kommersiella transaktioner och andra typer av förehavanden mellan personer från olika länder ökat, vilket också medfört att antalet internationella tvister har ökat. Naturligt uppstår även en del processuella frågor av internationell karaktär, inte minst frågan vad som gäller vid edition.¹ En aspekt som sedan länge har skapat friktion mellan olika stater och internationella parter är hur vissa stater utökar sin kompetens att inhämta bevisning från andra staters rättsordningar, utan att det har sanktionerats från den påverkade staten. I det amerikanska rättssystemet har domstolar ofta sanktionerat ensidig extraterritoriell inhämtning av bevisning, det vill säga att amerikanska domstolar och parter i rättegång har beviljats att inhämta bevisning utan godkännande från staten där bevisningen finns, något som drabbade stater uppfattar som en kränkning av internationell rätt och deras suveränitet.² En sådan form av oförhindrad bevisanskaffning med stöd av en stats nationella domstolar är också främmande för många rättsordningar där den mellanstatliga bevisanskaffningen snarare är konventionsbaserad än ensidigt nationell.³

Det kan finnas situationer då domstolarna inte kan få fram bevisning genom förelägganden i det nationella målet. Så kan vara fallet när den nationella domstolen inte har jurisdiktion över den juridiska eller fysiska personen som innehar handlingarna, eftersom de befinner sig utomlands där domstolslandets lag inte gäller. Bevisningen eller handlingarna kan för all del vara kritiska för det förevarande fallets utgång. Vissa rättsordningar bortser från jurisdiktion- och territoriella begränsningar och kan förelägga en part att förelägga bevisning som staten själv inte har befogenhet att begära in. Att en stats domstolar har ett sådant förhållningssätt kan emellertid ge upphov till en form av diplomatisk irritation mellan olika stater. Av den anledningen har internationella instrument som 1970 års Haagkonvention och EU:s bevisupptagningsförordning tagits fram för att skapa ett ramverk för hur

---

¹ Jansen (2022), s. 9–13.

² Magureite E. Trossevin, (1986) s. 253 f. Se även Westberg, (2010) s. 718–719.

³ Magureite E. Trossevin, (1986) s. 253.

internationell bevisanskaffning ska ske.⁴ Dessa internationella regelinstrument skapar tydliga förfaranden för anslutande parter vilket klargör i vilka situationer som det är möjligt att begära handlingar från ett annat land. Frågan är emellertid om det inte går att skönja en trend som styrs bort från bevisanskaffning genom internationella konventioner och istället är inriktad mot en nationell distansstyrd typ av informationsanskaffning. I NJA 2022 s. 249 anlade HD, ett tidigare osett förhållningssätt till extraterritoriell bevisanskaffning där ett editionsföreläggande fick en ensidig extraterritoriell effekt. Är det så att det internationella konventionsbaserade systemet för bevisupptagning helt enkelt är för ineffektivt för att reglera en alltmer globaliserad och informationstörstig värld?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utreda och kritiskt granska de rättsliga förutsättningarna för internationell bevisanskaffning i svensk rätt, med fokus på extraterritoriella editionsförelägganden. En del av detta är även att granska extraterritoriella editionsföreläggande då de hamnar i konflikt med internationella konventioner och unionsrätten. Som utgångspunkt för utredningen i uppsatsen används rättsfallet NJA 2022 s. 249 för att belysa den svenska regleringen samt för att illustrera det rättsliga fenomenet med ensidig extraterritoriell bevisanskaffning. Avgörandet visar på ett förhållningssätt som svenska domstolar inte tidigare haft till bevisanskaffning, som av den anledningen ger upphov till frågeställningar angående editionsföreläggandets tillämpningsområde, tillämpliga konventioner och unionslagstiftnings fortsatta användning, samspelet mellan konventioner och nationell rätt, samt respekten för andras staters suveränitet. Det är därmed frågorna nedan som avses att besvaras i uppsatsen:

- Hur förhåller sig de svenska civilprocessuella reglerna om bevisanskaffning till EU-rätten och internationell rätt?
- Vilka förutsättningar finns det för att ett processuellt editionsföreläggande ska få extraterritoriell effekt?
- Innebär NJA 2022 s. 249 en utvidgning av möjligheten till ensidig extraterritoriell bevisanskaffning?

1.3 Avgränsningar

Fokus för uppsatsen läggs på att redogöra för extraterritoriella editionsförelägganden i den dispositiva tvistemålsprocessen i allmän domstol. Av den anledningen kommer varken den straffrättsliga- eller förvaltningsrättsliga processen att redogöras för, eftersom processerna skiljer sig för mycket åt för att adekvata jämförelser ska kunna göras med den

---

⁴ Se bl.a. beaktandesats 5 EU:s bevisupptagningsförordning.

dispositiva tvistemålsprocessen. Bland annat utifrån att de partsdispositioner som är möjliga för bevisanskaffning är mer begränsade i straff- och förvaltningsprocessen.

Den indispositiva tvistemålsprocessen kommer inte heller att redogöras för i större utsträckning eftersom domstolarna i dessa måltyper, har en möjlighet att ex officio inhämta bevisning och i större utsträckning bedriva en materiell processledning.⁵ Den indispositiva tvistemålsprocessen delar emellertid andra likheter med den dispositiva processen, varför resonemang från rättskällor med tillämpning över båda processer har använts.

Det finns andra former för upptagning av bevismedel än att skriftliga handlingar företes genom ett yrkande om editionsföreläggande. Några av de som beskrivs i rättegångsbalken och bevisupptagningskungörelsen är vittnesförhör, förhör med sakkunnig och syn. Medan en del av reglerna för andra former för upptagning av bevismedel har gemensamma bestämmelser för förutsättningarna för svensk domstol att förelägga någon att vidta dem, skiljer sig också de olika bestämmelserna åt. Exempelvis finns det specifika regler i 36 kap. RB om vittnesplikt, där ett vittne i utlandet i vissa fall inte kan tvingas att inställa sig vid en svensk rättegång.⁶

De andra formerna av upptagning av vissa bevismedel väcker med andra ord många andra frågeställningar som av utrymmesskäl måste avgränsas bort i den här uppsatsen. Av den anledningen kommer inte heller skriftliga vittnesattester att behandlas inom ramen för uppsatsen, även om de har vissa likheter med annan skriftlig bevisning. I den utsträckning lagtext eller prejudikat avser tillämpning av en bevisupptagningsbestämmelse som utgår från en annan form av bevismedel än edition, men som fortfarande har samma tillämpning som om det hade avsett edition har jag inkluderat det materialet i min undersökning. Exempelvis särskiljer inte alltid 1970 års Haagkonvention och EU:s bevisupptagningsförordnings bestämmelser mellan olika former av bevismedel.⁷

I rättegångsbalken finns det två olika typer av edition, en processuell och en materiell. Ett framgångsrikt materiellt editionsyrkande baseras på specifika bestämmelser i lag eller ett inomobligatoriskt rättsförhållande.⁸ Den materiella editionen kommer inte att redogöras för i närmare utsträckning eftersom de processuella övervägandena och förutsättningarna för domstol att förelägga en part att förete en handling på materiella grunder baseras på rättigheter och skyldigheter som uppstår av specifik lag eller ett specifikt

---

⁵ Se 35 kap. 6 § RB och 42 kap. 8 § 2 st. RB.

⁶ Jfr. 36 kap. 19 § RB och Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 12 § RB.

⁷ Jfr. exempelvis art. 7–9 1970 års Haagkonvention och art. 10 och 13–14 EU:s bevisupptagningsförordning.

⁸ Jfr. 38 kap. 3 § RB. Se även 2 kap. 5 § lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag.

rättsförhållande. Ett syfte med uppsatsen är att redogöra för de processuella förutsättningarna för ett extraterritoriellt editionsföreläggande, inte de individuella partsstyrda rättsförhållandena som kan föranleda ett föreläggande. Av utrymmesskäl avgränsas därför uppsatsen till att huvudsakligen behandla den processuella editionen, förutom i situationer när bestämmelserna för materiell- och processuell edition är desamma.

1.4 Metod och material

1.4.1 Metod

För att uppnå uppsatsens syfte på det mest ändamålsenliga sättet har den rättsdogmatiska metoden använts. Eftersom samtliga frågeställningar handlar om att beskriva, utreda och tolka vad som utgör gällande rätt samt att redogöra för relationen mellan olika regelverk anser jag att den rättsdogmatiska är lämplig. Den rättsdogmatiska metoden utgår från att lösa ett rättsligt problem genom att tillämpa en rättsregel på frågeställningen eller problemet.⁹ Det innefattar att analysera vad som är gällande rätt utifrån de rättskällor som åtnjuter auktoritet.¹⁰

Medan det inte råder total vetenskaplig konsensus om den rättsdogmatiska metodens innebörd, är det allmänt accepterat att metoden innebär ett lojalt användande av rättskällorna utifrån rättskälleläran.¹¹ Det innebär att svar i första hand har sökts i lagtext och rättspraxis. I den mån svar inte har gått att hitta i lagtext eller rättspraxis, eller i den utsträckning förarbeten och doktrin kan erbjuda ett komplimenterande eller djupare perspektiv har även dessa rättskällor använts. Det följer av att det inte finns ett rätt svar på juridiska frågor enligt rättsdogmatiken. Rättsdogmatikens syfte går således att utläsa som att uppnå så väl motiverade svar som möjligt inom ramen för användandet av rättskälleläran, genom att applicera och tolka gällande rätt.¹² Uppsatsen beskriver gällande rätt ur ett svenskt perspektiv.

Rättsområdet och frågeställningarna för uppsatsen, som huvudsakligen berör svensk civilprocessrätt, präglas emellertid också av internationell rätt och i synnerhet av unionslagstiftningen på civilprocessens område. Sverige är ett dualistiskt rättssystem, vilket innebär att folkrättsliga instrument inte kan åberopas och tillämpas i Sverige utan att de först har införlivats.¹³ Det innebär att den internationella rätten, i form av konventioner och traktat måste införlivas som svensk rätt innan den går att åberopa och tillämpa i svenska domstolar. De folkrättsliga instrument som reglerar bevisansknifningsfrågor

---

⁹ Kleinemann (2021), s. 21.

¹⁰ Hjertstedt (2019), s. 167.

¹¹ Hjertstedt (2019), s. 169 f.

¹² Sandgren (2005), s. 653.

¹³ Se NJA 1998 s. 656 II och prop. 2017/18:186.

för svensk del, består i regel av avtal eller regelsamlingar som genom införlivandet blir en del av svensk rätt.¹⁴

För unionsrätten är fördrag och förordningar bindande och tillämpliga i Sverige, utan något införlivande.¹⁵ Det finns emellertid också rättsakter inom EU som inte är direkt tillämpliga eller åberopbara i svensk rätt då de inte har eller behövs införlivas. Exempel på detta är direktiv, rekommendationer och yttranden från EU-kommissionen.

Eftersom den internationella privaträtten utgör nationell rätt är även dess källor i huvudsak desamma som gäller för den svenska rättsordningen, nämligen lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin.¹⁶

I förhållande till redogörelsen för 1970 års Haagkonvention i uppsatsen blir vissa folkrättsliga aspekter aktuella. Folkrättens erkända rättskällor består av internationella överenskommelser, internationell sedvanerätt och allmänna rättsgrundsatser.¹⁷ Primärt tas därför ledning ur den internationella överenskommelsen som 1970 års Haagkonvention utgör. I den mån 1970 års Haagkonvention inte uttömmande reglerar aspekter som är relevanta för att redogöra för internationell bevisupptagning, har uppsatsen tagit ledning ur internationella allmänna rättsgrundsatser och andra generellt tillämpliga internationella avtal, samt från de rättskipande institutioner som får auktoritet från dessa.¹⁸ Till 1970 års Haagkonvention tillkommer även yttranden och förarbetsliknande dokument från HCCH som tillsammans med 1970 års Haagkonventions dispositiva avtalsliknande karaktär fungerar som utfyllnad och tolkningsunderlag.¹⁹

Unionsrätten, med dess olika rättskällors nära sammankoppling med den svenska rätten medför att det är relevant att även beskriva metoden för vilken de EU-rättsliga rättskällorna har behandlats, det vill säga den EU-rättsliga metoden som uppsatsen använder sig av. Medan förhållningssättet till unionsrätten inte är olik den nationella rättsdogmatiska metoden bör det ändå särskiljas för att kunna härleda auktoriteten som de nationella respektive unionsrättsliga rättskällorna stödjer sig på.²⁰ Särskilt eftersom unionsrätten

---

¹⁴ Jfr. 1970 års Haagkonvention, införlivat genom lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol.

¹⁵ EU:s förordningar har genom mål 26/62 *Van Gend en Loos* konstaterats vara självständigt åberopbara i nationell rätt även om andra folkrättsliga överenskommelser inte är det utan ett införlivande. Av art. 288 FEUF framgår att förordningar är i sin helhet bindande och direkt tillämplig i varje medlemsstat, utan införlivande. Se även Derlén (2020), s. 529 f.

¹⁶ Bogdan och Hellner (2020), s. 25.

¹⁷ Se art. 38(1)(a-c) Internationella domstolens (ICJ) stadga.

¹⁸ Se bl.a. Wienkonventionen.

¹⁹ Jfr. art. 5 Wienkonventionen.

²⁰ Se Reichel (2021), s. 109 f.

behandlas som en del av det svenska rättssystemet, med utgångspunkt i hur den ska tillämpas i en svensk kontext.

Vid tillämpning av den EU-rättsliga metoden ur ett svenskt perspektiv är det viktigt att beakta att bindande EU-rätt har företräde framför nationell rätt.²¹ En EU-rättslig bestämmelse som införlivas i svensk rätt ska ändå tolkas mot bakgrund av EU:s rättskällor och dess normhierarki.²² Därutöver har EU-domstolens praxis en starkare rättsbildande ställning än vad överrättspraxis har i svensk rätt. EU-domstolen beskrivs i artikel 19.1 FEU ha ett särskilt ansvar för att EU:s rättsakter följs vid tolkning och tillämpning av EU-rätten, både nationellt och på unionsnivå. Utöver att fungera som ett tolkningsunderlag för tillämpning av unionsrätten, skapar också EU-domstolens rättspraxis, i större utsträckning än HD:s och HFD:s rättspraxis, gällande rätt i de fall då de skrivna bestämmelserna ger bristfällig vägledning.²³

Mot bakgrund av den EU-rättsliga metoden har svar på frågeställningar kopplat till unionsrätten utgått från den unionsrättsliga normhierarkin. I första hand från primärrätten och de allmänna rättsprinciper som präglar unionslagstiftningen. I andra hand används den bindande sekundärrätten, inbegripet EU-förordningar och direktiv samt EU-domstolens rättspraxis då varken primär- eller sekundärrätten ger tydliga svar eller om en oreglerad situation uppkommit.

Med beaktande av att ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden inte tidigare har förekommit i svensk rätt har vissa jämförande nedslag gjorts i andra länders rättstillämpning, som illustrationer av hur principen kan användas och tillämpas i praktiken.

1.4.2 Material

Valet av material för uppsatsen är starkt kopplat till den rättsdogmatiska metoden som använts i uppsatsen. Som tidigare beskrivits utgår den rättsdogmatiska metoden från rättskälleläran, där rättsregler i form av lag- och konventionstext primärt och huvudsakligen har använts i uppsatsen då de anses ha högst auktoritet enligt rättskälleläran. I sin helhet utgår uppsatsen från användandet av de traditionella rättskällorna, som lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Vid användandet av den rättsdogmatiska metoden är det också viktigt att motivera urvalet av de använda rättskällorna i uppsatsen, i synnerhet de fåtal gånger som uppsatsen använder sig av källor som inte ses som konventionella rättskällor enligt den rättsdogmatiska metoden. Förekomsten av svensk underrättspraxis i uppsatsen beror på det rättsliga fenomenet med extraterritoriell edition som sådant.

---

²¹ Se Reichel (2021), s. 111 och mål 6/64 Costa v. E.N.E.L.

²² Reichel (2021), s. 125.

²³ Hettne och Eriksson (2011), s. 49 f.

Extraterritoriell edition har inte tidigare, innan NJA 2022 s. 249, varit föremål för prövning vid en svensk prejudikatinstans. För att få förståelse för hur svenska rättstillämpare tidigare har hanterat snarlika situationer har därför underrättspraxis använts i den mån det har varit tillämpligt. Rättsfall som inte erhåller status som prejudikat kan ge en viss upplysning om rättstillämpningen, även om avgörandenas status som rättskälla kan ifrågasättas. I huvudsak har rättsfallet NJA 2022 s. 249 använts för att analysera och redogöra för fenomenet med extraterritoriell edition i uppsatsen. De tidigare avgörandena i målet från tingsrätten och hovrätten har också tagits med för att visa på hur de olika instansernas avgöranden skiljer sig åt och hur domstolarna har baserat sina domslut på olika resonemang.

För redogörelsen av 1970 års Haagkonvention har två källor som typiskt sett inte följer folkrättens direkt erkända rättskällor använts i uppsatsen. Den första källan är den förklarande rapporten *Actes et documents de la Onzième session* som publicerats av HCCH och utgör en typ av förarbeten till 1970 års Haagkonvention. Den andra källan kopplat till redogörelsen för 1970 års Haagkonvention är rapporten av den specialkommission som HCCH inrättat för att utreda den praktiska tillämpningen av konventionen.²⁴ De båda källorna har använts för att närmare belysa tillämpningen av konventionen i brist på prejudikat rörande konventionen från främst svensk domstol, men även från internationella rättsskipande organ.

Doktrinen fyller en viktig funktion inom rättsdogmatiken och även för uppsatsen, genom att belysa tillämpningen av gällande rätt.²⁵ Med begreppet doktrin avses i synnerhet rättsvetenskapliga framställningar eller vad som kan betecknas som ”rättsdogmatiskt orienterad litteratur”, det vill säga juridiska avhandlingar.²⁶ Det kan emellertid finnas tillfällen då en sådan snäv definition av doktrin kan hämma användandet av högst relevanta juridiska framställningar, varför uppsatsen inte utesluter användandet av andra juridiska framställningar än de som kan klassas som juridiska monografier, som exempelvis vetenskapliga artiklar och studier av mindre omfattning. En förutsättning för användandet av dessa är att de fortsatt går att betrakta som rättsdogmatisk orienterad litteratur. Användandet av juridisk doktrin i uppsatsen kan generellt kopplas till den knappa rättsutvecklingen av internationell bevisanskaffning ur ett svenskt och internationellt perspektiv, vilket kan vara en följd av en brist på harmonisering mellan stater i det internationella rättssamfundet.²⁷ Stater kan ha olika uppfattningar om hur bevisupptagning mellan staterna ska fungera och vägledande och detaljerad lagtext, förarbete och rättstillämpning saknas i de flesta fall, vilket naturligt lämnar ett större utrymme för den juridiska forskningen att försöka kartlägga

---

²⁴Preliminary Document No 10 of December 2008 for the attention of the Special Commission of February 2009 on the practical operation of the Hague Apostille, Service, Evidence and Access to Justice Convention.

²⁵ Kleinemann (2021), s. 28.

²⁶ Kleinemann (2021), s. 21.

²⁷ Westberg (2010), s. 728.

gällande rätt, vilket även sker genom NJA 2022 s. 249.²⁸ I synnerhet har Westbergs²⁹ och Jansens³⁰ verk om civilrättslig informationsanskaffning, nationellt och internationellt, använts för att kartlägga gällande rätt. Doktrinen har även spelat en viktig roll i min beskrivning av vissa processuella koncept för bevisanskaffning, som inte direkt finns reglerat, utan utgör illustrationer över hur vissa rättssystem agerar i praktiken.

1.5 Forskningsläge

Redogörelser och forskning om internationell bevisanskaffning och bevisupptagning ur ett svenskt perspektiv och i synnerhet om ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden har behandlats sparsamt i doktrin. De juridiska frågeställningarna som uppkommer i samband med internationell bevisupptagning har sällan ställts på sin spets eller uppmärksamats vid rättstillämpningen. I Peter Westbergs verk *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål* redogörs grundligt för systemet för bevisanskaffning och informationsinhämtning för de dispositiva tvistemålen. Westberg analyserar och ställer olika renodlade modeller för informationsanskaffning mot varandra och kritiskt granskar deras för- och nackdelar. Westberg redogör även principiellt för de principer som ligger till grund de olika metoder och modeller som präglar bevisanskaffning i den dispositiva civilprocessen både nationellt och internationellt. Avgörandet i NJA 2022 s. 249 refererar och hänvisar explicit till Westbergs verk ifråga varför Westbergs tankar kring en nationell distansstyrd informationsanskaffning och bevisupptagning har utgjort ett viktigt tolkningsunderlag till HD:s avgörande i målet.

Det internationella systemet för bevisupptagning avhandlas utförligt i René Jansens verk *Legal Privilege and Transnational Evidence Taking*. Jansen belyser förutsättningarna och förfarandet för internationell bevisupptagning genom att redogöra för de centrala internationella regelverken, nämligen 1970 års Haagkonvention och EU:s bevisupptagningsförordning. Jansen redogör även utförligt för de olika metoder, tolkningar och system som stater sinsemellan tillämpar för att bedriva bevisanskaffning och bevisupptagning i utlandet genom sina nationella förfaranden. Värt att nämna inom området är också Eva Storskrubbs verk *Civil Procedure and EU Law: A Policy Area Uncovered* och Cedric Ryngaerts verk *Jurisdiction in International Law* som behandlar bevisupptagning inom EU respektive olika jurisdiktionsproblem.

1.6 Disposition

I uppsatsens andra kapitel redogörs det för kontexten och de internationella förutsättningsramarna för inom vilka gränsöverskridande bevisanskaffning kan ske. Syftet med kapitlet är att contextualisera problematiken som finns

---

²⁸ Se NJA 2022 s. 249 p. 19.

²⁹ Westberg (2010).

³⁰ Jansen (2022).

med gränsöverskridande bevisanskaffning och förklara varför det utgör ett hinder överhuvudtaget för bevisupptagning i en nationell tvist. Kapitlet redogör följaktligen först för relationen mellan staters suveränitet och jurisdiktion. Därefter introduceras konceptet gällande extraterritoriell tillämpning av territorialitetsprincipen som företeelsen extraterritoriell bevisanskaffning relaterar till, och som aktualiserar staters utövande av jurisdiktion utanför sina egna territorium. Slutligen redogörs för principerna bakom de två huvudsakliga metoder som olika stater har valt att tillämpa för att lösa problemet med att utöva jurisdiktion eller bevisupptagning utanför sitt eget territorium.

I kapitel tre redogörs det för de internationella instrument som Sverige är bunden av och som reglerar hur anslutande stater ska förhålla sig till internationell bevisupptagning sinsemellan. Kapitlet inleds med att förklara de olika instrumentens inbördes förhållande till svensk rättstillämpning men också de olika instrumentens förhållande till varandra. Sedan följer en redogörelse för de respektive förfarandereglerna, formkraven och vägransgrunderna för 1970 års Haagkonvention, EU:s bevisupptagningsförordning och den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen. Till kapitlet tillkommer även en beskrivning av vad som gäller i situationer då inget av instrumenten är tillämpliga.

I kapitel fyra introduceras de tillämpliga svenska lagbestämmelserna för att bedriva bevisupptagning i utlandet och principerna som präglar det svenska dispositiva tvistemålsförfarandet. Kapitlet avslutas med en beskrivning av bifallsförutsättningarna för ett editionsyrkande i en svensk rättegång.

I kapitel fem beskrivs rättsfallet NJA 2022 s. 249 samt utgången i målen vid tingsrätten och hovrätten. Därefter redogörs kort för hur svenska domstolar tidigare har dömt i liknande fall, innan kapitlet avslutas med en redogörelse för idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning som presenteras i rättsfallet NJA 2022 s. 249.

I uppsatsens avslutande kapitel redovisas reflektioner och slutsatser utifrån frågeställningarna för uppsatsen baserat på resultatet i tidigare kapitel.

2 Internationell bevisanskaffning i kontext

2.1 Allmänna utgångspunkter

Det är allmänt vedertaget inom det internationella rättssamfundet att inget nationellt regelsystem tillerkänns världsomfattande giltighet. Därav kan inte heller en stats rättsordning påtvinga en annan stat att överlämna bevisning till den andra staten.³¹ I rättsfallet NJA 2022 s. 249 anger HD att en svensk domstol endast kan komma åt bevisning i en annan stat om den andra statens rättsordning har godkänt det, antingen genom en internationell överenskommelse eller genom en godkänd framställning i det enskilda fallet. Bevisupptagning utan samtycke genom internationell överenskommelse eller ett godkännande att uppta bevisning i det enskilda fallet utgör en kränkning av den andra statens suveränitet. Idag är det dock inte ovanligt att en tvist vid en svensk domstol inte är begränsad till att endast omfatta frågor av rent nationell natur. Parterna kan vara hemmahörande i olika länder eller ha en del av sin verksamhet eller uppehälle lokaliserat i stater utanför Sverige. Parter som är del i en tvist med internationella inslag kan därför stöta på en del rättsliga hinder vad gäller transnationell efterforskning och insamlande av information.³²

HD nämner i domskälen till NJA 2022 s. 249 att rätten till bevisupptagning för en svensk domstol är begränsad till sådan upptagning som kan ske i Sverige.³³ I tingsrättsdomen som föranledde HD:s dom i målet ansåg tingsrätten att en sådan begränsning av möjligheten att genomföra bevisupptagning i utlandet följer av internationella rättsprinciper.³⁴ Även om HD inte nämner att begränsningen är till följd av internationella rättsprinciper, är det inte svårt att se att HD:s resonemang bygger på samma resonemang som tingsrättens. Den internationella rättsprincipen som tingsrätten i målet, och indirekt HD, refererar till är sannolikt territorialitetsprincipen.³⁵ Territorialitetsprincipen innebär en exklusiv rätt för en suverän stat att utöva jurisdiktion över fysiska och juridiska personer inom sitt territorium. En stat binder, eller ålägger, genom lagar endast rättssubjekt inom statens egna gränser. Territorialitetsprincipen tycks snarast härröra från internationell sedvanerätt och är inte direkt reglerad i någon multilateral internationell tillämplig överenskommelse.³⁶ I ”*Lotus-målet*” från den tidigare permanenta internationella domstolen (PCIJ) konstaterade PCIJ att en stats jurisdiktion är territoriell. Enligt rättsfallet kan en stat alltså inte utöva

---

³¹ Se Westberg (2010), s. 725.

³² Westberg (2010), s. 714.

³³ NJA 2022 s. 249 p. 14–16.

³⁴ Se Malmö tingsrättsdom 2020-12-07 i mål T-11235–19.

³⁵ Jfr. NJA 2022 s. 249 p. 18–19. Se även HD:s hänvisningar i målet till Westberg (2010), s. 733 f. och Bogdan och Hellner (2020), s. 435.

³⁶ Jfr. *The Case of the S.S. "Lotus"* [1927] PCIJ, ser. A, Nr. 10, s. 18–19.

jurisdiktion på något sätt i en annan stat utan uttryckligt samtycke från den andra staten.³⁷ Rättsfallet har kritiserats för att vara vagt i sin definition av territorialitetsprincipen, vilket också ger möjlighet till en extensiv tolkning av territorialitetsprincipen.³⁸ Dessutom går domskäl från PCIJ som rättskälla att ifrågasätta idag. Trots det ter sig principerna från ”*Lotus-målet*” utgöra gällande internationella sedvana.³⁹

2.2 Extraterritoriell tillämpning av territorialitetsprincipen

Som tidigare konstaterats är en följd av territorialitetsprincipen att den hindrar andra stater från att utöva jurisdiktion inom andras staters territorium utan deras uttryckliga samtycke i form av samtycke i det enskilda fallet eller genom internationella överenskommelser.⁴⁰ Olika extensiva tolkningar av vad territorialitetsprincipen innebär ger emellertid stöd för att territorialitetsprincipen kan utvidgas genom andra jurisdiktions- och anknytningsprinciper, såsom nationalitetsprincipen, skyddsprincipen eller principen om universell jurisdiktion.⁴¹

Nationalitetsprincipen eller den aktiva personlighetsprincipen innebär att en stat utövar jurisdiktion över sina egna medborgare.⁴² Skyddsprincipen innebär att stater anser sig berättigade att utöva jurisdiktion över utländska handlingar som får en direkt effekt på statens politiska suveränitet.⁴³ Principen om universell jurisdiktion innebär att en stat anser sig ha rätt att utöva jurisdiktion över en handling som inte direkt går att anknyta till staten, varken territoriellt, genom den aktiva personlighetsprincipen eller någon annan anknytningsgrund.⁴⁴ Som PCIJ framhöll i *Lotus-målet* bör det inte finnas några principiella hinder från stater att utöva jurisdiktion inom sitt eget territorium avseende handlingar som företagits på annan stats territorium. PCIJ påpekade även att en extraterritoriell tillämpning av nationella lagar och behörighet för nationella domstolar är något som ligger inom staters suveränitet snarare än att vara en kränkning av en annan stats suveränitet.⁴⁵

Bristen på internationella rättskällor och överenskommelser som på tydligare sätt reglerar omfattningen av territorialitetsprincipen ökar givetvis risken för konflikter stater sinsemellan, som har olika syn på tillämpningen av territorialitetsprincipen, och därmed omfattningen av skyddet för andra

---

³⁷ *The Case of the S.S. "Lotus"* [1927] PCIJ, ser. A, Nr. 10, s. 18.

³⁸ Jfr. Ryngaert (2015), s. 34. Se även vidare i avsnitt 2.2.

³⁹ Ryngaert (2015), s. 31–35. Jansen (2022), s. 54.

⁴⁰ Jfr. NJA 2022 s. 249 p. 14.

⁴¹ Ryngaert (2015), s. 104–120.

⁴² Ryngaert (2015), s. 104.

⁴³ Ryngaert (2015), s. 114.

⁴⁴ Ryngaert (2015), s. 120.

⁴⁵ *The Case of the S.S. "Lotus"* [1927] PCIJ, ser. A, Nr. 10, s. 18–19.

stater suveränitet.⁴⁶ Med andra ord finns det ingen internationell rättskälla med allmän tillämplighet som exakt definierar omfattningen av en stats möjlighet att utöva jurisdiktion utifrån territorialitetsprincipen.

För svensk del kan även tolkningen och medförda effekter av territorialitetsprincipen skilja sig från olika rättsområden, och därmed också hur bevisning i en tvist kan föras. Ett exempel på detta är då svensk rätt gör skillnad på objektiv och subjektiv territorialitet. Objektiv territorialitet innebär att en stat blir behörig över handlingar som företas helt eller delvis på dess territorium, medan subjektiv territorialitet gör att en stat anser sig behörig att utöva jurisdiktion över handlingar som inte nödvändigtvis inträffar inom dess territorium men som likväl får effekt inom detta.⁴⁷

Territorialitetsprincipen definieras genom uttrycket jurisdiktion. Bevisupptagning i utlandet blir föremål för både den verkställande och normgivande jurisdiktionen i forumstaten och i den staten som bevisningen är belägen.⁴⁸ Begreppet jurisdiktion och rätten för en stat att utöva jurisdiktion över handlingar som företas i staten eller med anknytning till densamma kan inbegripa såväl frågor om domsrätt som rätten att uppta bevisning avseende de begångna handlingarna. Då en stat anser sig ha domsrätt behöver inte nödvändigtvis sammanfalla med då en stat anser sig ha rätt att uppta bevisning. Likväl kan en stat medge att en annan stat har rätt att ta upp ett mål utifrån en viss tillämpning av territorialitetsprincipen, samtidigt som staten inte ämnar tillåta bevisupptagning från dess territorium i målet. Olika synsätt på territorialitetsprincipen i fråga om bevisupptagning har också lett till att olika förfarandesätt för bevisupptagning har vuxit fram i olika rättssystem. De två mest välanvända förfarandesätten går att beskriva som ett konventionsbaserat system och ett system som utgår från domstolslandets lag. Det konventionsbaserade systemet används i många europeiska rättssystem medan systemet som utgår från domstolslandets lag tillämpas främst i USA och andra common law-länder. De båda metoderna utgår från en respekt mot territorialitetsprincipen, fastän tillvägagångssättet för att undvika suveränitetskonflikter görs på olika sätt.⁴⁹ De båda metoderna redogörs för närmare nedan.⁵⁰

2.2.1 Partsadministrerad och domstolsadministrerad bevisupptagning

Det finns inga regler inom svensk- eller internationell rätt som förbjuder fysiska eller juridiska personer från att på frivillig grund utöva

---

⁴⁶ Magureite E. Trossevin, (1986), s. 253–254. Westberg (2010), s. 718–721.

⁴⁷ En subjektiv territorialitetsprincip tillämpas bland annat för svensk del i marknadsföringslagen, se prop. 2001/02:150 s. 39–40, medan en objektiv territorialitetsprincip bland annat kan tillämpas i mål om upphovsrättsligt intrång, se RH 2013:27.

⁴⁸ Magureite E. Trossevin, (1986), s. 258.

⁴⁹ Ryngaert (2015), s. 89–94.

⁵⁰ Se avsnitt 2.2.2–2.2.3.

informationsutbyte över nationsgränser, oavsett om det pågår en tvist mellan personerna i fråga eller inte. Det finns inte heller något principiellt förbud mot att på egen hand bedriva bevisanskaffning, varken inom eller utanför det egna landets gränser. Det gäller såvida bevisanskaffningen kan ske utan att bryta mot lagarna i det landet som bevisanskaffningen sker.⁵¹ På så sätt kan många olika typer av bevisning anskaffas av parterna utan domstols hjälp och utan att riskera att en annan stats suveränitet kränks. Parterna i en tvist kan i bästa fall samarbeta med varandra för att se till att de båda får tillgång till sådan bevisning som möjliggör att tvisten blir utredd på ett så korrekt sätt som möjligt. En sådan ordning kan vara möjlig genom frivilliga eller lagstadgade omsorgs- eller lojalitetsplikter för att tillgodose ett informationsutbyte mellan parterna för att kunna lösa tvisten.⁵² Således skulle parterna också i första hand ansvara för att se till att tvisten blir utredd på ett tillfredsställande sätt ur ett partsperspektiv, med liten eller ingen domstolsinblandning. Ett sådant kooperativ synsätt på informationsanskaffning kan förekomma mellan välvilliga parter som önskar att behålla en god relation och transparens även efter tvisten. Oftast har dock inte en part något intresse av att tillförse motparten med bevisning som kan innebära att parten själv får en nackdel och riskerar att förlora målet. Westberg menar att det dessutom skulle vara svårt för en domstol att säkerställa en tillfredsställande efterlevnad av sådana allmänna ålägganden av lojalitetsplikter mellan parterna.⁵³

En mer realistisk hållning är snarare en kontradiktorisk modell där rättegångens aktörer utgår från att parterna endast avser att bevaka sina egna intressen, och därför underlätta motpartens bevisanskaffning så lite som möjligt, men också främja sin egen i största utsträckning. En sådan kontradiktorisk inställning till bevisanskaffning utgör även huvudregeln i svenska dispositiva tvistemål.⁵⁴

Det kontradiktoriska, i huvudsak partsadministrerade, förfarandet motiveras genom idén om en processuell jämvikt. Ingen av parterna ska beläggas med en obegränsad skyldighet att förete all möjlig bevisning som kan hjälpa motparten, samtidigt ska inte heller den part som har ett rättsligt informationsövertag undvika att förete relevant bevisning som kan hjälpa motparten. Lösningen på de två motstående intressena mynnar ut i att den informationsökande parten endast ska få tillgång till specifikt utpekad information som är av relevans för målets avgörande.⁵⁵ Domstolen bedömer om bevisningen ska företes genom ett editionsföreläggande utifrån parternas intressen, medan parterna svarar för sin egen bevisföring och sin talan i

---

⁵¹ Westberg (2010), s. 726. Bogdan och Hellner (2020), s. 435 f. Se även prop. 1983/84:78 s. 59 f.

⁵² Westberg (2010), s. 69–70.

⁵³ Westberg (2010), s. 72.

⁵⁴ Ekelöf IV (2009), s. 30 f.

⁵⁵ Westberg (2010), s. 72. Jfr. även 38 kap. 2 § RB. Se även Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 38 kap. 2 § RB.

övrigt.⁵⁶ Det medför även att det är domstolen som gör bedömningen om det går att förelägga en part att inkomma med bevisning som finns i utlandet, såvida parten inte frivilligt företer bevisningen.

Det kan emellertid finnas vissa skäl för att inte överlåta alla frågor rörande bevisupptagning åt parterna. För svensk del framgår det av 35 kap. 6 § RB att det är parterna som ska svara för bevisningen och att rätten i dispositiva tvistemål inte självfallet får inhämta bevisning. Trots det ankommer det oftast på domstolen att ansvara för att tillgodose parternas begäran om bevisupptagning i utlandet.⁵⁷ Visserligen är det så att en sådan framställning från en svensk domstol till en domstol i utlandet inte görs ex officio av den svenska domstolen, utan föranses av ett editionsyrkande av någon av parterna. Det går emellertid inte att förneka att ett sådant förfarandet är en avvikelse från en strikt tillämpning av kontradiktionsprincipen och bär i stället inkvisitoriska drag, eftersom parterna inte alltid själva kan administrera eller besluta om sådan bevisupptagning i utlandet.⁵⁸

Den inkvisitoriska eller domstolsadministrerade delen av bevisupptagningen syftar till att ge domaren ett övervakande ansvar gällande anskaffningen och upptagningen av bevisning, även om parterna fortfarande är huvudkällorna för information om vilken bevisning som ska inhämtas. Under domarens vägledning granskas och värderas parternas förslag till bevisanskaffning, och efter att ha genomgått en relevansprövning, inhämtas bevisning genom domstolens försorg på ett transparent och regelefterlevande sätt.⁵⁹

2.2.2 Konventionsbaserad bevisupptagning

Transnationella tvister innehåller inslag av utövande av både territoriell och extraterritoriell jurisdiktion av olika stater. För att kunna ta upp ett mål krävs det att staten kan fastställa att en nationell domstol har domsrätt över tvisten, med andra ord att staten är behörig att pröva tvisten utifrån något anknytningsmoment. Som nämnts tidigare, kan en sådan behörighet grunda sig på omständigheter som förekommit helt eller delvis inom statens territoriella gränser, men stater kan även grunda sin domsrätt på exempelvis omständigheter som endast får en effekt inom statens territoriella gränser, trots att omständigheterna inte har inträffat där. Visst är det så att det även uppkommer konflikter rörande vilken stat som ska ha rätt att ta upp ett mål till prövning eller vart talan ska väckas, då ett mål har omständigheter knutna till mer än en stat.

Ofta sammanfaller en domstols internationella behörighet med vilken lag som är tillämplig.⁶⁰ Vilket lands lag som är tillämplig och vilken domstol som är

---

⁵⁶ Se vidare kapitel 4.4.2.5 av uppsatsen.

⁵⁷ Jfr. art. 1 1970 års Haagkonvention och art. 3 EU:s bevisupptagningsförordning.

⁵⁸ Jfr. Westberg (2010), s. 73 f.

⁵⁹ Westberg (2010), s. 75.

⁶⁰ Bogdan och Hellner (2020), s. 35.

behörig regleras för svensk del genom lag, men också genom olika internationella överenskommelser.⁶¹ Om det inte finns någon mer specifik eller detaljerad bestämmelse om domsrätt gäller som utgångspunkt reglerna i 10 kap. RB om laga domstol. Enligt 10 kap. 1 § RB gäller att forumdomstol är den domstol i den ort där svaranden har sin hemvist. Frågan är dock om den omständigheten att en domstol är behörig att pröva tvisten, också innebär att domstolen är behörig att uppta bevisning i målet, även om bevisningen inte faller inom domstolens territoriella jurisdiktion eller riskerar domstolen i så fall att kränka den stats suveränitet där bevisningen finns? Många stater skulle tveklöst anse att en annan stats bevisupptagning på deras territorium är en kränkning av deras suveränitet.⁶²

En del stater, i synnerhet staterna inom EU, har löst den problematiken genom att i stor utsträckning förlita sig på internationellt samarbete för att få tillgång till bevisning och undvika jurisdiktionskonflikter sinsemellan.⁶³ Bevisupptagning genom mellanstatliga konventioner utgör ett traditionellt och kompatibelt förfarandesättet med respekt för staters suveränitet under internationell rätt.⁶⁴ Internationellt bevisupptagningssamarbete genom olika diplomatiska kanaler har utgjort standard inom den internationella rätten under en lång tid, och har även kommit att utgöra förfarandesättet för den mest betydelsefulla konventionen för internationell bevisupptagning, nämligen 1970 års Haagkonvention.⁶⁵ Även senare internationella instrument, som EU:s bevisupptagningsförordning, har baserats på tanken om att transnationell bevisupptagning ska genomföras genom diplomatiska kanaler och med en respekt för staters suveränitet.⁶⁶ Den bärande idén har varit att genom de internationella instrumenten, underlätta och effektivisera bevisåtkomsten för bevisning som finns i ett annat land än där rättegången pågår, utan att för den sakens skull kringgå tanken om att tvångsstyrd bevisupptagning i ett annat land utgör ett strikt statsadministrerat system mellan den ansökande och anmodade staten.⁶⁷

Det är med andra ord domstolarna eller andra judiciella myndigheter som samarbetar för att åstadkomma en transnationell bevisupptagning. Det konventionsbaserade systemet har emellertid inte resulterat i någon rättighet för parterna i den nationella tvisten eller en ansökande stat att automatiskt eller på begäran få tillgång till relevant bevisning för tvisten som kan finnas i en annan stat. Varken 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisförordning,

---

⁶¹ Bogdan och Hellner (2020), s. 45–48. Se även exempelvis 5 § lag (1985:367) om föräldraskap i internationella situationer och artikel 4 Bryssel 1a-förordningen.

⁶² Ryngaert (2015), s. 89–94.

⁶³ Ryngaert (2015), s. 89–94.

⁶⁴ Westberg (2010), s. 725.

⁶⁵ Westberg (2010), s. 726.

⁶⁶ Ryngaert (2015), s. 89–94.

⁶⁷ Westberg (2010), s. 727.

innehåller några möjligheter för medlemsstaterna att tvångsmässigt avtvinga en utländsk person bevisning i utlandet.⁶⁸

Det europeiska konventionsbaserade systemet kan sägas ha en strikt tillämpning av territorialitetsprincipen. Tanken om att skydda sin egen suveränitet och statens nationella intressen upprätthålls genom principen om icke-inblandning och förbudet mot extraterritoriell verkställighetsjurisdiktion, likt de principerna som fastställdes i *Lotus-målet*.⁶⁹ Westberg beskriver det europeiska, konventionsbaserade systemet för bevisupptagning som att ”rätten till information får stå tillbaka för hänsyn till statssuveränitet och respekt för varje lands processordning”. En konsekvens av det är att det konventions- och domstolsadministrerade systemet inte lämnar någon rättighet för en part att utan domstols inblandning ta del av motparts eller tredje persons bevisning.⁷⁰ Ytterligare en konsekvens av det konventionsbaserade systemet är att bevisningen som parten efterfrågar i de flesta fall måste utverkas i enlighet med anmodade statens lag, och inte enligt lagen i det land där tvisten är anhängiggjord, vilket kan medföra nackdelar för den bevissökande parten.⁷¹

Även om det konventionsbaserade systemet för bevisupptagning underlättar för stater att samarbeta vid bevisupptagningsfrågor, är systemen inte utan utmaningar. Medan det konventionsbaserade systemet upprättar ett förfarandesätt för hur stater ska uppta bevisning i andra länder, har inget av de internationella instrumenten för bevisupptagning lyckats harmonisera de fördragsslutande staternas processordningar till att ha samordnade tillämpningsområden och legaldefinitioner i bevisupptagningsfrågor.⁷² Westberg menar att ett icke-harmoniserat konventionsbaserat system ger upphov till skilda ståndpunkter utifrån staternas respektive rättsordningar angående vad som faktiskt ska definieras som ”bevis”, under vilka förutsättningar som ett bevismedel är åtkomligt, vilka metoder som är tillåtet att använda vid bevisupptagning och vilket skydd som ges sekretessbelagda handlingar.⁷³

Även om det konventionsbaserade systemet är högst domstolsadministrerat innebär det ändå en utmaning för parterna att navigera och analysera förutsättningarna för att kunna uppta bevisning utifrån ett annat lands processordning.⁷⁴ Enligt Storskrubb kan en sådan problematik leda till att parter i större utsträckning väljer att försöka väcka talan i det för parten mest förmånliga processland eller inför prorogationsklausuler i ett avtal mellan

---

⁶⁸ Westberg (2010), s. 727.

⁶⁹ C Day Wallace (2003), s. 1055–1063. Se även avsnitt 2.1.

⁷⁰ Westberg (2010), s. 727.

⁷¹ Storskrubb (2008), s. 124–131. I undantagsfall kan bevisning upptas enligt den ansökande statens lag, se vidare avsnitt 3.1.

⁷² Westberg (2010), s. 728.

⁷³ Westberg (2010), s. 728.

⁷⁴ Storskrubb (2008), s. 124–131.

parterna för att senare kunna uppta bevisning enligt det landets processordning som gynnar den parten mest.⁷⁵ Om bevisning som gynnar den ena parten är mer lättillgänglig på grund av det landets processordning som bevisningen befinner sig i, än vad motsvarande skulle vara för motparten, har givetvis parten med enklare tillgång till bevisning en fördel i bevishänseende i tvisten. Sådana arrangemang kan riskera att snedvrider den svagare partens tillgång till rättvisa på lika villkor.⁷⁶

2.2.3 Lex fori-bevisupptagning

På andra sidan av myntet finns det också synsätt i processordningar från stater, exempelvis USA, med en annan uppfattning om hur territorialitetsprincipen bör tolkas och således också i vilken utsträckning som landets domstolar självständigt kan uppta bevisning i en annan stat.⁷⁷ Till skillnad från det konventionsbaserade systemet innebär det partsbaserade systemet att en domstol i en stat förelägger en part i målet att förete bevisning som finns i utlandet, utan att använda sig av utländska judiciella myndigheter för att genomföra bevisupptagningen.⁷⁸ Bevisupptagningen såväl som föreläggandet i sig, baseras enligt denna metod enbart på domstolslandets processordning.⁷⁹ Jurisdiktionen grundas således på domstolslandets egna lagar som genom anknytningsmoment gör domstolen behörig att pröva tvisten. På så sätt gör det även domstolen behörig att förelägga parten att inhämta bevisning.

Exempelvis kan en amerikansk domstol anse sig behörig att förelägga en part att inkomma med bevisning som finns i utlandet på grunden att de har en personlig jurisdiktion över editionssvaranden som förfogar över bevisningen, trots att den finns i utlandet.⁸⁰ I USA, där metoden har fått sitt största genomslag, rättfärdigas användandet av metoden genom territorialitetsprincipen, precis som för den konventionsbaserade metoden. Skillnaden är att tolkningen av territorialitetsprincipen inte strikt baseras på en stats geografiska jurisdiktion, utan snarare utgår från parterna i tvisten.⁸¹ Med andra ord anser stater som använder sig av denna metod att deras jurisdiktion över tvisten inte slutar vid deras territoriella gränser, utan omfattar även en möjlighet att förelägga parterna i tvisten att förete skriftliga eller faktiska handlingar även om det således sker i en annan stat. Således anser sig inte domstolarna i sådana stater vara skyldiga att invänta samtycke från staten där bevisningen finns, innan parten åläggs att inhämta bevisningen därifrån.

---

⁷⁵ Storskrubb (2008), s. 117. Se även Jansen (2020), s. 233.

⁷⁶ Westberg (2010), s. 728.

⁷⁷ Magureite E. Trossevin, (1986), s. 254–256.

⁷⁸ Ryngaert (2015), s. 89–94.

⁷⁹ Jansen (2020), s. 11 f.

⁸⁰ Jansen (2020), s. 11.

⁸¹ Ryngaert (2015), s. 89–94.

Det kan konstateras att många stater inte accepterar att en stat anser sig ha jurisdiktion över bevishandlingar som befinner sig på deras territorium och anser det strida mot internationell rätt, om samtycke inte har hämtats innan bevisupptagning sker.⁸² Enligt en sådan uppfattning utgör varje sådant föreläggande av handlingar en kränkning av den ”anmodade” statens suveränitet och rättssystem, inte minst om tvångsmedel skulle användas för att få fram bevisningen.⁸³ Medan förfarandet sällan kommer att godkännas av den ”anmodade” staten är det viktigt att ha i åtanke att en lex fori-bevisupptagning oftast är en partsadministrerad ordning och att officiella förfrågningar från domstolslandet sällan förekommer. Bevisupptagningen sker i stället direkt genom parterna, utan domstolens direkta inblandning. Domstolen kan i stället för att assistera med bevisupptagningen tvinga en part i rättegången att framställa den efterfrågade bevisningen med hot om inomprocessuella sanktioner eller bevislätnader för den andra parten om den efterfrågade informationen inte företes.⁸⁴

---

⁸² AF Lowenfeld, (1994), s. 191–194.

⁸³ Ryngaert (2015), s. 89–94.

⁸⁴ Westberg (2010), s. 720.

3 Internationell reglering av bevisanskaffning

3.1 De internationella instrumenten och deras inbördes förhållanden

När en tvist anhängiggörs vid en svensk domstol är det som utgångspunkt alltid svensk rätt (lex fori) som gäller så länge parterna i tvisten inte har kommit överens om annat eller en tillämplig bestämmelse stadgar om annat.⁸⁵ Oavsett vilket lands materiella rätt som tillämpas på tvisten är det emellertid alltid så att de svenska processuella reglerna tillämpas då en tvist prövas vid svensk domstol.⁸⁶ Det innebär också att de svenska reglerna om bevisning, edition och bevisupptagning som utgångspunkt ska tillämpas vid behov. Som tidigare diskuterat, har dock svenska domstolar ingen möjlighet eller internationellt erkänd rätt att uppta bevisning i utlandet utan det andra landets godkännande av en sådan ”suveränitetskränkning”.

För att underlätta översändning och efterkommande av framställningar om bevisupptagning och för att verka för en anpassning mellan olika inhemska metoder som stater har för bevisupptagning, har några internationella instrument tagits fram.⁸⁷ För svenskt vidkommande kan tre internationella instrument nämnas, EU:s bevisupptagningsförordning, 1970 års Haagkonvention och den nordiska överenskommelsen om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning.

EU:s bevisupptagningsförordning är gällande och bindande för alla medlemsstater förutom Danmark, vilket innebär att den är tillämplig avseende bevisupptagningsfrågor mellan medlemsstaterna.⁸⁸ 1970 års Haagkonvention har 66 stycken anslutande och samarbetande stater världen över som konventionen är tillämplig mellan.⁸⁹ 1970 års Haagkonvention gäller mellan de stater som inte ingår inom ramen för samarbetet genom EU:s bevisupptagningsförordning men som är parter till 1970 års Haagkonvention. Den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen gäller mellan de nordiska länderna, vilket för svensk del främst blir aktuellt vad det gäller bevisupptagningsfrågor i förhållande till Danmark, Norge och Island. Eftersom både Sverige och Finland deltar i EU:s bevisupptagningsförordning, gäller den framför den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen.

---

⁸⁵ Se Bogdan och Hellner (2020), s. 453, 456–458.

⁸⁶ Jfr. Bogdan och Hellner (2020), s. 34–35.

⁸⁷ Se beaktandesats 5 och 7–9 EU:s bevisupptagningsförordning.

⁸⁸ Se beaktandesats 22 EU:s bevisupptagningsförordning.

⁸⁹ ”Status table”, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=82>. (besökt 2024-03-13).

Eftersom ett antal länder, likt Sverige, deltar i nämnda tre internationella överenskommelser är det av vikt att veta vilket av regelverken som blir tillämpligt vid olika situationer. Av artikel 29(1) i EU:s bevisupptagningsförordning framgår att förordningen har företräde framför andra bestämmelser som medlemsstaterna har ingått genom bilaterala eller multilaterala avtal och överenskommelser. I bestämmelsen omnämns även specifikt att EU:s bevisupptagningsförordning har företräde framför 1970 års Haagkonvention medlemsstaterna sinsemellan. Av artikel 29(2) framgår dock att bevisupptagningsförordningen inte hindrar medlemsstaterna från att ingå överenskommelser som syftar till att ytterligare underlätta samarbetet med bevisupptagning över nationsgränser. Av den anledningen finns det exempelvis ingenting som hindrar Sverige och Finland från att sinsemellan tillämpa mer långtgående bestämmelser om bevisupptagning genom den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen, trots att båda samarbetar inom ramen för EU:s bevisupptagningsförordning. Sådana bi- eller multilaterala överenskommelser som en medlemsstat ingår med en annan medlemsstat måste emellertid överensstämma med bevisupptagningsförordningens bestämmelser enligt artikel 29(2). EU:s bevisupptagningsförordning hindrar inte heller medlemsstaterna från att ingå överenskommelser med tredje land eller att i sin nationella lagstiftning tillåta ytterligare underlättande av utlämning av bevisning till en annan medlemsstat eller tredje land.⁹⁰

Artikel 32 i 1970 års Haagkonvention stadgar att konventionen inte utgör något hinder för de fördragsslutande staterna att ingå i andra bi- eller multilaterala överenskommelser som underlättar bevisupptagning. Den uttryckliga bestämmelsen om EU:s bevisupptagningsförordnings företräde framför Haagkonventionen enligt artikel 29(1) ligger även i linje med principen som utvecklats om EU-rättens företräde framför nationell rätt.⁹¹ EU själv är inte part till 1970 års Haagkonvention.⁹² Det innebär att 1970 års Haagkonvention inte är en del av sådan internationell rätt som EU och dess medlemsstater blir bunden av i enlighet med artikel 216–217 FEUF. Enligt artikel 351 FEUF är EU inte bunden av avtal och överenskommelser som medlemsstaterna har ingått innan de blev medlemmar i EU. EU behöver inte heller anpassa unionsrätten till tidigare avtal som dess medlemsstater har ingått enligt samma artikel.⁹³ I rättsfallet *Lippens m.fl. v. Korekaas* medgav emellertid EU-domstolen att syftet med bevisupptagningsförordningen är att underlätta samarbete mellan rättsväsenden i de olika medlemsstaterna och att om bevisupptagning kan ske genom domstolslandets egen processordning, innebär inte bevisupptagningsförordningen ett exklusivt instrument för att

---

⁹⁰ Se EU-domstolens resonemang i målet C-170/11 *Lippens m.fl. v. Korekaas m.fl.* Se även Jansen (2022), s. 69.

⁹¹ *Costa v. E.N.E.L* 6/64.

⁹² ”Status table”, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=82> (besökt 2024-03-13).

⁹³ Se även EU-domstolens resonemang i målet C-366/10 *Air Transport Association of America and Others*.

sköta detta. Det gäller så länge det sker inom ramen för de principer som uppställs i förordningen.⁹⁴

Med kravet på att det nationella tillvägagångssättet för bevisupptagning måste överensstämma med bevisupptagningsförordningens bestämmelser för att få användas mellan medlemsstater, borde vissa bestämmelser i 1970 års Haagkonvention eller den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen kunna tillämpas om de har införlivats i nationell rätt, trots unionsrättens företräde. Bland annat om de införlivade bestämmelserna möjliggör för ett djupare samarbete för bevisupptagning eller reglerar situationer som inte regleras i EU:s bevisupptagningsförordning. Uppstår en regelkonflikt mellan bevisupptagningsförordningen och ett annat internationellt regelverk har emellertid bevisupptagningsförordningens bestämmelser företräde.⁹⁵

3.2 1970 års Haagkonvention

1970 års Haagkonvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil och kommersiell natur trädde i kraft den 7 oktober 1972 och har för nuvarande 66 undertecknande stater världen över.⁹⁶ Konventionen syftar till att underlätta kommunikation och verkställandet av de olika metoder för bevisupptagningsförfrågningar som de anslutande staterna tillämpar.⁹⁷ Konventionen är tillämplig i mål av civil och kommersiell natur, vilket dock inte är definierat i konventionen. Även andra begrepp i konventionen saknar avsiktligt en konventionsenlig legaldefinition.⁹⁸ Odefinierade begrepp i internationella traktat och konventioner definieras nationellt i enlighet med artikel 31 i Weinkonventionen om traktaträtten.⁹⁹ Begreppen är dock inte heller definierade i det svenska nationella rättssystemet. Möjligen kan viss ledning hittas ur Europadomstolens praxis och definition av civila rättigheter i artikel 6 EKMR.¹⁰⁰ I förarbetena till Sveriges införlivande av 1970 års Haagkonvention bestäms tillämpningsområdet negativt genom att ange att konventionen inte är tillämplig i brottmål och inte i mål eller ärenden av administrativ natur.¹⁰¹ För svensk del bör en sådan definition inte vålla några större betänkligheter då båda begreppen, mål av ”civil-” eller ”kommersiell natur”, ryms inom tvistemålen i allmän domstol.¹⁰²

---

⁹⁴ Jfr. C-170/11 *Lippens m.fl. v. Korekaas m.fl* p. 27–39. Se även C-332/11 *ProRail BV v. Xpedys NV*.

⁹⁵ Jansen (2022), s. 68–73.

⁹⁶ ”Status table”, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=82>. (besökt 2024-03-14).

⁹⁷ Se 1970 års Haagkonvention inledande text.

⁹⁸ Jansen (2022), s. 37.

⁹⁹ Weinkonventionen om traktaträtten mellan stater och internationella konventioner eller internationella organisationer sinsemellan av den 21 mars 1986.

¹⁰⁰ Lindell (2021), s. 50. Se även RÅ 1997 ref. 65 om svenska domstolars behörighet att ta upp mål.

¹⁰¹ Prop. 1974:95 s. 75–79.

¹⁰² Prop. 1942:5 s. 163 ff.

Som tidigare diskuterats är 1970 års Haagkonvention subsidiär till EU:s bevisupptagningsförordning. Huruvida 1970 års Haagkonvention är tvingande framför nationell rätt i förhållande till bevisupptagning mellan de olika medlemsstaterna förhåller sig något oklart och olika stater har intagit olika förhållningssätt till konventionens exklusivitet i förhållande till nationell rätt.¹⁰³

3.2.1 Förfarandet genom 1970 års Haagkonvention

Konventionstexten uppställer två olika metoder för den sökanden domstolen i en fördragsslutande stat att uppta bevisning. Jansen beskriver dessa två som en indirekt metod och en direkt metod.¹⁰⁴ Den indirekta metoden redogörs för i artikel 1 av konventionen. Artikeln stadgar att en ”judiciell myndighet” i fördragsslutande stat får, i enlighet med sin nationella rättsordning¹⁰⁵, göra en framställning hos behörig myndighet i en annan fördragsslutande stat om upptagande om bevis.¹⁰⁶ Den indirekta metoden innebär att den efterfrågande domstolen skickar en brevförfrågan till den centrala myndigheten i den fördragsslutande staten där den efterfrågade bevisningen finns.¹⁰⁷ När centralmyndigheten i verkställandelandet har mottagit förfrågan från forumdomstolen, kontrolleras huruvida förfrågan uppfyller de formella och materiella krav som uppställs både i konventionen och enligt verkställandestatens egna rättsordning. Därefter skickas förfrågan vidare till den verkställande domstolen.¹⁰⁸ Det gäller såvida inte centralmyndigheten själv är behörig att uppta bevisningen.¹⁰⁹ Då den verkställande domstolen i den utländska staten har mottagit förfrågan från centralmyndigheten upptar den bevisningen genom samma förfarande som vanligtvis används enligt den nationella processordningen i den verkställande staten. Har den efterfrågande staten begärt att bevisupptagning ska ske på ett annat sätt än vad som föreskrivs i verkställande statens rättsordning får det tillgodoses om det inte betraktas som oförenligt med deras rättsordning.¹¹⁰ Sedan översänds bevisningen genom samma kommunikationskanal som använts tidigare, det

---

¹⁰³ Jfr. *Preliminary Document No 10 of December 2008 for the attention of the Special Commission of February 2009 on the practical operation of the Hague Apostille, Service, Evidence and Access to Justice Convention*. Se även USA:s respektive Frankrikes inställning i *Case of Societe Nationale Industrielle Aerospatiale v. United States District Court for the Southern District of Iowa* (1987).

¹⁰⁴ Jansen (2022), s. 38 f.

¹⁰⁵ Se för svensk del reglerna i 35 kap. 12 § RB och i lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol som redogörs för i avsnitt 4.1.–4.1.1.

¹⁰⁶ Begreppet ”judiciell myndighet” ska förstås som myndigheter med en rättskipande funktion, se McClean (2012), s. 91. För svensk del borde begreppet omfatta de allmänna domstolarna, allmänna förvaltningsdomstolar, specialdomstolar, men inte skiljedomstolar.

¹⁰⁷ Varje anslutande stat utser en central myndighet för mottagandet och verkställandet av förfrågningar enligt art. 2 i 1970 års Haagkonvention. I Sverige är den centrala myndigheten Justitiedepartementet.

¹⁰⁸ Se vidare om dessa krav i avsnitt 3.2.2.

¹⁰⁹ Art. 6 i 1970 års Haagkonvention

¹¹⁰ Jfr. art. 9 i 1970 års Haagkonvention.

vill säga från den verkställande domstolen till centralmyndigheten och därefter till forumdomstolen.¹¹¹

Den andra metoden beskrivs av Jansen som den ”direkta metoden”.¹¹² Skillnaden mellan de olika metoderna är att forumdomstolen genom den direkta metoden kan förordna en diplomatisk- eller konsulär tjänsteman, stationerad i verkställande staten, att direkt uppta bevisning på den fördragsslutande statens territorium.¹¹³ Det krävs emellertid fortfarande att förfarandet på förhand är godkänt av den verkställande statens centralmyndighet och att inga tvångsmedel används i bevisanskaffningen.¹¹⁴ Dessutom får åtgärden endast avse mål eller ärende som är anhängiggjort i den stat tjänstemannen representerar och målet eller ärendet rör en medborgare i det landet. Avser bevisupptagningen en medborgare från tredje land får bevisupptagning ske efter att centralmyndigheten utfärdat specifika instruktioner för hur bevisupptagningen ska gå till väga.¹¹⁵

Det finns inget särskilt i konventionens bestämmelser som pekar på att någon av metoderna har företräde framför den andra. Utöver själva förfarandesättet mellan de olika metoderna, finns det också några andra skillnader. En stat kan helt och hållet välja att inte tillåta bevisupptagning enligt den direkta metoden.¹¹⁶ Dessutom ska den verkställande domstolen tillämpa samma tvångsmedel som den skulle ha gjort i ett liknande nationellt mål, när den verkställer en forumdomstolens begäran enligt den indirekta metoden. En diplomatisk- eller konsulär tjänsteman genom den direkta metoden har inte befogenhet att tillämpa sådant tvång på utländskt territorium. På så sätt förlitar sig den direkta metoden på att personen som förfogar över bevisningen i utlandet frångår sig den frivilligt.¹¹⁷ Den indirekta metoden kan användas för bevisanskaffning inför en rättegång, medan den direkta metoden endast kan användas då tvisten har anhängiggjorts.¹¹⁸

3.2.2 Formkrav och vägransgrunder

Inledningsvis uppställer artikel 3–4 i 1970 års Haagkonvention vissa krav på vad begäransbrevet till en annan fördragsslutande stat ska innehålla och vilka formkrav som ska vara uppfyllda. Brevet ska innehålla uppgifter om vem som är den efterfrågande myndigheten och till vilken centralmyndighet som brevet adresseras till, namnet på parterna i tvisten och deras ombud, målets beskaffenhet samt en redogörelse för saken. Dessutom ska det redogöras för den bevisning som eftersöks och den bevisupptagningsåtgärd som önskas.

---

¹¹¹ Art. 13 i 1970 års Haagkonvention.

¹¹² Jansen (2022), s. 38–39.

¹¹³ Se art. 15 i 1970 års Haagkonvention.

¹¹⁴ Se art. 15–16 i 1970 års Haagkonvention.

¹¹⁵ Se art. 16–18 i 1970 års Haagkonvention.

¹¹⁶ Se artikel 33 i 1970 års Haagkonvention. För svensk del tillåts endast den direkta metoden efter godkännande från Justitiedepartementet, se SÖ 1975:34.

¹¹⁷ Jansen (2022), s. 39.

¹¹⁸ Jfr. art. 1, art. 15–17 i 1970 års Haagkonvention.

Slutligen ska även brevet vara skrivet på engelska, franska eller det språk som talas i den verkställande myndighetens land.

Centralmyndigheten eller den verkställande domstolen ska enligt artikel 5, efter att en förfrågan har mottagits, kontrollera att förfrågan uppfyller formkraven i artikel 3–4. I konventionstexten omnämns att det är centralmyndigheten som ska göra en sådan prövning, det finns emellertid inget som hindrar centralmyndigheten från att delegera en sådan prövning till ett rättsprövande organ, som kan vara den verkställande domstolen.¹¹⁹ Om begäran inte uppfyller konventionens formkrav, kan centralmyndigheten eller den verkställande domstolen välja att vägra att utföra förfrågan enligt artikel 6. Vägransskälen ska redovisas för den efterfrågande myndigheten. Om bristerna eller felaktigheterna senare går att avhjälpa kan den verkställande myndigheten verkställa förfrågan efter att så skett.¹²⁰

Om bristerna avhjälpas eller om ansökan från början uppfyller formkraven finns det fortfarande ytterligare vägransgrunder som möjliggör för verkställande staten att neka en ansökan. De huvudsakliga materiella vägransgrunderna återfinns i artikel 12. Inledningsvis kan centralmyndigheten eller den verkställande domstolen enligt artikel 12(1) vägra en ansökan på grunden att det inte ankommer på en judiciell myndighet att utföra den begärda åtgärden. På så sätt blir den verkställande statens judiciella myndigheters befogenheter och kompetens avgörande för vilka åtgärder som kan uppnås. Om den verkställande stats processordning exempelvis inte ger befogenhet till dess judiciella myndigheter att uppta bevisning på ett visst sätt eller genom en metod som används enligt forumsdomstolens processordning, kan den utländska judiciella myndigheten vägra att verkställa bevisupptagningen på det sättet.¹²¹

Vidare, kan den anmodade staten enligt artikel 12(2) vägra att verkställa en ansökan om åtgärden skulle kränka dess suveränitet eller medföra fara för statens nationella säkerhet. Tillämpningen av denna vägransgrund ska vara restriktiv.¹²² Slutligen kan verkställande staten vägra att verkställa en förfrågan om upptagande av bevisning innan rättegång har initierats i forumdomstolen enligt artikel 23. Det krävs då att verkställande staten sedan tidigare har förklarat att bevisning i det stadiet av tvisten inte kommer att utlämnas. Syftet med bestämmelsen i artikel 23 är troligen att möjliggöra för stater att hindra rättssubjekten inom staten från att bli utsatta från planlösa efterforskningar av bevisning som kan bli föremål för tvist.¹²³

---

¹¹⁹ Jansen (2022), s. 40 f.

¹²⁰ Se artikel 5 och Actes et documents de la Onzième session (1968) p. 203–204.

¹²¹ Actes et documents de la Onzième session (1968) p. 203.

¹²² Jansen (2022), s. 41.

¹²³ Jansen (2022), s. 41.

Om det inte föreligger en vägransgrund som den verkställande staten kan hänvisa till, måste den efterfråga statens begäran om bevisupptagning verkställas, eller verkställas i den utsträckning som den är förenlig med konventionens vägransgrunder.¹²⁴ Som nämnt tidigare, utför verkställande staten begäran genom sin egen processordning, om inte forumdomstolen har efterfrågat ett annat förfarande som är godkänt enligt verkställande statens rättsordning.

3.3 Bevisupptagningsförordningen

Nu gällande bevisupptagningsförordning antogs i november 2020 och ersatte då den tidigare bevisupptagningsförordningen från 2001.¹²⁵ Bevisupptagningsförordningen syftar till att främja en välfungerande inre marknad och förbättra samarbetet mellan de olika medlemsstaternas domstolar i frågor om bevisupptagning.¹²⁶ Den nya bevisupptagningsförordningen innebar bland annat ett införande av ett decentraliserat IT-system för utbyte av uppgifter mellan medlemsstaterna, vissa ändringar för att möjliggöra anskaffning av bevisning genom tekniska hjälpmedel samt harmonisering av ett antal definitioner i förordningen.¹²⁷ Exempelvis definieras begreppet ”domstol” under artikel 2 som ”domstolar och andra myndigheter i medlemsstaterna vilka utövar rättsliga funktioner, agerar på grundval av delegering av befogenhet från rättslig myndighet eller agerar under kontroll av en rättslig myndighet och vilka enligt nationell rätt är behöriga att uppta bevis i samband med rättsliga förfaranden i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.” De aktuella domstolarna för varje medlemsstat ska meddelas EU-kommissionen enligt artikel 31(3).

Bevisupptagningsförordningen är i alla delar bindande och direkt tillämplig i Sverige och har företräde framför 1970 års Haagkonvention.¹²⁸ Av artikel 1(1) framgår att bevisupptagningsförordningen är tillämplig i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. Begreppet ”civil- eller kommersiell natur” är inte definierat i förordningen eller i förarbetena till den. Begreppet tycks inte heller vara definierat på unionsnivå, utan ska anses vara självständigt och tolkas mot bakgrund av bland annat förordningens mål och systematik.¹²⁹ Mot bakgrund av detta borde förordningen för svensk del vara tillämplig i allmänna tvistemål.¹³⁰ Ett stort antal relevanta processuella begrepp som kan vara avgörande för tolkningen av, och tillämpligheten av

---

¹²⁴ Jansen (2022) s. 43. Jansen framhåller att detta som en skyldighet för staterna utifrån den internationella avtalsrättsliga principen om *pacta sunt servanda*. Det finns emellertid inga sanktionsbestämmelser i konventionen mot en stat som inte verkställer en sådan begäran.

¹²⁵ Rådets förordning (EG) nr 1206/2001 av den 28 maj om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.

¹²⁶ Se beaktandesats 3 i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹²⁷ Prop. 2021/22:142 s. 12–17.

¹²⁸ Prop. 2021/22:142 s. 11.

¹²⁹ Jfr. C-226/13 *Fahnenbrock m.fl. v. Hellenische Republik* p. 39.

¹³⁰ Prop. 1974:95 s. 75–79.

bevisupptagningsförordningen är emellertid inte definierade på unionsnivå.¹³¹ Trots förordningens företräde framför 1970 års Haagkonvention och andra internationella överenskommelser, är det viktigt att komma ihåg att den endast är tillämplig medlemsstaterna sinsemellan.¹³² Kompletterande bestämmelser till bevisupptagningsförordningen är införda i svensk rätt genom lag (2003:493) om EU:s förordning om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.

3.3.1 Förfarandet enligt bevisupptagningsförordningen

Till skillnad från 1970 års Haagkonvention görs framställningar om bevisupptagning inte till en utsedd centralmyndighet. Enligt artikel 3(1) ska framställningar översändas direkt från den domstol där förfarandet har inletts eller planeras att inledas, till den behöriga domstolen i medlemsstaten där bevisningen finns. Med införande av den nya bevisupptagningsförordningen ska framställningar göras via det decentraliserade IT-systemet e-Codex. Tanken med införandet av ett sådant gemensamt IT-system är att underlätta en elektronisk överföring av rättsliga framställningar och för att underlätta kommunikation och dataöverföring mellan medlemsstaternas myndigheter. På grund av detta anger även artikel 8 uttryckligen att elektroniska handlingar inte får nekats rättsverkan eller förklaras som otillåtna bevis vid ett förfarande på grund av att de har elektronisk form.¹³³ Enligt artikel 4 ska även varje medlemsstat utse ett centralt organ med ansvar för att bistå både den anmodade domstolen och den ansökande domstolen.¹³⁴ I undantagsfall kan även det centrala organet vidarebefordra en framställning från den ansökande domstolen till den anmodade domstolen. Det centrala organet ombesörjer även framställningar om direkt bevisupptagning enligt artikel 19 och 21. Likt 1970 års Haagkonvention finns det alltså en indirekt och en direkt metod i bevisupptagningsförordningen.¹³⁵ Det står dessutom medlemsstaterna fritt att välja mellan de olika metoderna. Därutöver kan en framställning som har nekats genom den direkta metoden senare beviljas genom den indirekta metoden.¹³⁶

Den indirekta metoden genom bevisupptagningsförordningen skiljer sig från 1970 års Haagkonvention på så sätt att framställningar görs direkt till den anmodade domstolen och inte genom förmedling via ett centralorgan. När den anmodade och behöriga domstolen har mottagit en framställning ska den översända ett mottagningsbevis till den ansökanden domstolen, eller vidarebefordra framställningen till rätt behörig domstol enligt artikel 9. Därefter kontrollerar den anmodade domstolen att ansökan uppfyller de krav som finns på ett antal nödvändiga uppgifter som framgår av artikel 5–6. Skulle den

---

¹³¹ Storskrubb (2008) s. 130–131. Se även C-175/06 *Alessandro Tedesco v. Tomasoni Fittings SrL*.

¹³² Jfr. art. 1 i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹³³ Artikel 2, 7–8 i EU:s bevisupptagningsförordning. Se även. prop. 2021/22:142 s. 13.

¹³⁴ Det svenska centrala organet är Justitiedepartementet, se prop. 2021/22:142 s. 12.

¹³⁵ Jansen (2022), s. 61 f.

¹³⁶ Jansen (2022), s. 61.

anmodade domstolen komma fram till att framställningen inte uppfyller de kraven, ska domstolen inom 30 dagar meddela den ansökande domstolen om detta och uppmana till korrigerings- och redogörelse för de nödvändiga uppgifter som saknas.¹³⁷ När en komplett framställning har inkommit till den anmodade domstolen, ska den enligt artikel 12(1) verkställas inom 90 dagar från den dagen då den kompletta framställningen inkom till domstolen. Som utgångspunkt verkställer den anmodade domstolen framställningen i enlighet med sin nationella rätt (art.12(2)). Den ansökande domstolen kan begära att framställningen verkställs i enlighet med förfarandet som gäller i den statens processordning. Den anmodade domstolen ska verkställa begäran i enlighet med det önskade förfarandet från den ansökande domstolen så länge förfarande inte är oförenligt med den anmodade domstolens nationella rätt eller om förfarandet medför betydande praktiska svårigheter. Kan den anmodade domstolen inte verkställa framställningen utifrån det önskade förfarande måste det meddelas till den ansökande domstolen.¹³⁸ Enligt artikel 15 beslutar den anmodade domstolen om nödvändiga tvångsmedel i enlighet med rätten i den anmodade domstolens rättsordning.

Enligt Jansen innefattar den direkta metoden två olika tillämpliga förfaranden. Det ena av dessa två direkta förfaranden innebär att den ansökande domstolen gör en framställning till det centrala organet i den anmodade staten, för att sedan, efter det centrala organets godkännande, inhämta bevisningen genom en av den ansökande domstolen utsedd representant. Det andra förfarandet innebär att den ”ansökande” staten kan anskaffa bevisning i en annan medlemsstat, utan godkännande från medlemsstaten där bevisningen finns.¹³⁹

Inledningsvis kan den ansökande domstolen enligt det första direkta förfarandet göra en framställning om bevisupptagning till det utsedda centrala organet i staten där bevisningen finns. Här får den direkta bevisupptagningsmetoden endast ske om det kan utföras på frivillig grund och utan att tvångsmedel används enligt artikel 19(2). Bevisupptagningen ska utföras av personal eller annan person som utses av den ansökande domstolen.¹⁴⁰ Därefter kontrollerar det centrala organet att ansökan uppfyller de formkrav som ställs och att ansökan är förenlig med de vägransgrunder som uppställs i artikel 16. Ansökan om direkt bevisupptagning ska godkännas eller nekas senast 30 dagar från det att det centrala organet mottog framställningen. Enligt artikel 19(4) ska även det centrala organet meddela den ansökande domstolen om villkoren för hur bevisupptagningen får gå till, eftersom den måste utföras i enlighet med rätten i den anmodade staten. Den

---

¹³⁷ Se art. 11–12 i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹³⁸ Artikel 12 i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹³⁹ Jfr. art. 19–21 i EU:s bevisupptagningsförordning. Se även Jansen (2022), s. 68.

¹⁴⁰ Se artikel 19(3) i EU:s bevisupptagningsförordning.

anmodade medlemsstaten får också föreskriva om att utsedd domstol i staten ska bistå med praktisk hjälp vid bevisupptagningen.¹⁴¹

Det andra direkta förfarandet innebär att medlemsstaterna, vars rättsordningar tillåter det, har möjlighet att begära att deras diplomatiska eller konsulära tjänstemän på en annan medlemsstats territorium får uppta bevisning i lokaler som tillhör det landets diplomatiska beskickning eller konsulat utan föregående framställning i den ”anmodade staten”. Det här regleras under artikel 21, som även föreskriver att det måste ske genom att personen som lämnar bevisningen gör detta frivilligt och att det sker utan tillämpning av tvångsmedel, samt att personen är medborgare i den ansökande medlemsstaten. I det här förfarandet tillämpas den ansökande medlemsstatens rätt enligt samma bestämmelse. Bestämmelsen omfattar sannolikt samtliga bevismedel som regleras i 36–39 kap. RB, även om bestämmelsen uttryckligen endast medger att medborgaren får ”höras”.¹⁴² Efter att framställningen har verkställts ska den upptagna bevisningen utan dröjsmål översändas till den ansökande domstolen enligt artikel 18.

3.3.2 Formkrav och vägransgrunder

Likt 1970 års Haagkonvention återges i artikel 5 av bevisupptagningsförordningen vilka krav som framställningen behöver uppfylla för att kunna beviljas. Varje framställning ska innehålla uppgifter om den ansökande domstolen och till vilken anmodad domstol eller centrala organ som framställningen ställs. Dessutom ska den ansökande domstolen redogöra för parternas och deras ombuds namn, måltypen och en redogörelse för sakfrågan och omständigheterna i målet. Slutligen ska även en beskrivning av den begärda bevisupptagningen medföras. Närmare än så beskriver inte bevisupptagningsförordningen vilka olika sorters bevismedel som kan efterfrågas i en framställning. För svensk del lär det därför gälla de typer av bevismedel som regleras i rättegångsbalken. Framställningen ska lämnas på den anmodade medlemsstatens officiella språk.¹⁴³

Av artikel 16 framgår det några av de vägransgrunder som den anmodade domstolen eller det centrala organet kan åberopa mot en inkommande framställning om indirekt bevisupptagning. Som utgångspunkt ska vägransgrunderna i bevisupptagningsförordningen tillämpas restriktivt. EU-domstolen har i målet *Werynski v. Mediatel* fastställt att vägransgrunderna endast kan tillämpas i mycket begränsade undantagsfall.¹⁴⁴ En framställning gällande skriftliga handlingar, kan vägras om framställningen inte omfattas av förordningens tillämpningsområde, sålunda närmast om målet som framställningen avser inte ryms är av civil eller kommersiell natur. På samma sätt kan en framställning som inte omfattas av den anmodade domstolens

---

¹⁴¹ Se artikel 19(6) i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹⁴² Jansen (2022), s. 64–68.

¹⁴³ Se artikel 6 i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹⁴⁴ C-283/09 *Werynski v. Mediatel* p. 53.

behörighet enligt rättsordningen i den medlemsstaten där den anmodade domstolen är belägen vägras.¹⁴⁵ En ofullständig framställning kan också vägras om den ansökande domstolen inte följer den anmodade domstolens uppmaning att komplettera framställningen inom 30 dagar från det den anmodade domstolen begär det.¹⁴⁶ Vägransgrunderna för den indirekta metoden ger inget stöd för att vägra en framställning på grunden att framställningen strider mot grundläggande rättsprinciper i den anmodade staten. Det är inte heller möjligt för den anmodade staten att vägra en framställning på grunden att det skulle riskera medlemsstatens suveränitet eller nationella säkerhet, likt bestämmelsen i artikel 12 i 1970 års Haagkonvention. Storskrubb menar att den skillnaden beror på den unionsrättsliga principen om ömsesidigt erkännande. Principen medför således att medlemsstaterna, inom ramen för det processrättsliga samarbetet, som utgångspunkt ska lita på den ansökande statens tillämpning av förordningens bestämmelser.¹⁴⁷ Därav har det sannolikt inte ansetts nödvändigt att införa liknande *ordre public* vägransgrunder i bevisupptagningsförordningen.¹⁴⁸ Det förhåller sig delvis annorlunda gällande de direkta bevisupptagningsmetoderna. Artikel 19(7) föreskriver visserligen likt vägransgrunderna i för den indirekta bevisupptagningsmetoden att en framställning kan vägras om den inte omfattas av förordningens tillämpningsområde eller om den saknar de nödvändiga uppgifter som avses i artikel 5. Det framgår dock också av artikel 19(7)(c) att den anmodade staten kan vägra att bevilja bevisupptagning som strider mot grundläggande rättsprinciper i staten där bevisupptagningen är tänkt att ske. Det gäller emellertid endast för den direkta metoden då den ansökande staten upptar bevisning genom en förordnad tjänsteman från den ansökande domstolen och inte då bevisupptagningen sker i lokaler som tillhör statens diplomatiska beskickning. Detta eftersom bevisupptagningen då sker utifrån den ansökande statens rätt. Trots att en *ordre public*-bestämmelse som finns för den direkta bevisupptagningsmetoden inte skulle ligga i linje med principen om ömsesidigt erkännande, finns en sådan bestämmelse till för att den anmodade staten ska kunna utöva viss kontroll över bevisupptagningsförfarandet då förfarandet i övrigt egentligen utövas utan den anmodade statens kontroll. På så sätt kan den anmodade staten se till att bevisupptagningen, som sker utom dess försorg, fortfarande upprätthåller statens processuella regler.¹⁴⁹

3.4 Norden och tredje land

---

¹⁴⁵ Se art. 12(2)(a-b) i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹⁴⁶ Se artikel 16(2)(c) i EU:s bevisupptagningsförordning.

¹⁴⁷ Storskrubb (2008), s. 128–131. Se även Lenaerts (2023) s. 14. Jfr. även 5 § lag (2003:493) om EU:s förordning om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.

¹⁴⁸ Jansen (2022), s. 62.

¹⁴⁹ Jansen (2022), s. 64.

Den 26 april 1974 träffade de nordiska länderna en överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning. Den 10 april 1975 ratificerade också den svenska regeringen konventionen.¹⁵⁰ Som sett tidigare hindrar varken 1970 års Haagkonvention eller bevisupptagningsförordningen stater från att ingå fördjupade samarbeten för bevisupptagning. Den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen är tillämplig för Sverige mellan Norge, Island, Danmark och Finland. Eftersom både Sverige och Finland deltar i EU:s bevisupptagningsförordning gäller den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen mellan de två staterna endast i de delar överenskommelsen följer bevisupptagningens bestämmelser och ytterligare underlättar ett samarbete om bevisupptagning.¹⁵¹ Den relativt korta överenskommelsen innehåller fem artiklar som genomförs genom lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol, lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol och bevisupptagningskungörelsen.

Artikel 1 fastställer att framställning om bevisupptagning sker genom direkt skriftväxling mellan berörda statliga myndigheter i de fördragsslutande staterna. Den ansökande domstolen brevväxlar alltså direkt med den anmodade domstolen.¹⁵² Artikel 2 och 3 innehåller bestämmelser om vilket språk som framställningen samt den upptagna bevisningen ska tillhandahållas till respektive domstolar på. Artikel 4 behandlar kostnadsfrågor och artikel 5 innehåller ratifikationsbestämmelser. Den största skillnaden mellan den nordiska bevisupptagningsförordningen i förhållande till framför allt 1970 års Haagkonvention och framställningar från stater som inte är part till någon av de samma internationella instrument för bevisupptagning som Sverige, är att framställningen från de övriga nordiska länderna kommer direkt från domstolen i det landet till den svenska domstolen. Framställningar från fördragsslutande stater till 1970 års Haagkonvention och framställningar från tredje land ska som utgångspunkt ställas till Justitiedepartementet.¹⁵³ Övriga förfaranderegler som gäller för svenskt vidkommande vid bevisupptagning i de nordiska länderna fastställs i lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol, lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol och rättegångsbalken.¹⁵⁴

Nyssnämnda lagars bestämmelser blir också tillämpliga i förhållande till vad som gäller för ett tredje lands framställning om bevisupptagning till en svensk domstol. Det vill säga framställningar från stater som inte tillsammans med Sverige är part till de ifrågavarande internationella instrumenten för bevisupptagning. Förfrågningar om bevisupptagning från tredje land regleras alltså strikt utifrån svensk rätt. Med andra ord äger förfarandet rum vid svensk

---

¹⁵⁰ SÖ 1975:42.

¹⁵¹ Prop. 2021/22:142 s. 11.

¹⁵² Jfr. RH 1992:26.

¹⁵³ Jfr. 1 § lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol. Se dock även 11 § som tillåter att vissa staters domstolar direkt skriftväxlar med svensk domstol.

¹⁵⁴ Se Bogdan och Hellner (2020), s. 457.

tingsrätt och följer svenska processuella regler för bevisupptagning.¹⁵⁵ En utländsk domstol från tredje land kan lämna en framställning om bevisupptagning till Justitiedepartementet som sedan överlämnar framställningen till den relevanta svenska allmänna underrätten, se 1 § lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol. Den relevanta domstolen är som utgångspunkt den domstol där den som ska framlägga bevisningen har sin hemvist, se 2 §. Som utgångspunkt ska enligt 5 § svensk rätt tillämpas vid bevisupptagning åt den utländska domstolen. Om den utländska domstolen har vissa önskemål i fråga om förfarandet ska de tillgodoses under förutsättning att de inte strider mot svensk lag, vissa begränsningar i den främmande statens processlag ska också beaktas.¹⁵⁶ Utöver 5 § framgår det inga specifika vägransgrunder, framställningen ska med andra ord verkställas i den utsträckning som svensk lag inte hindrar ett verkställande på något sätt. Det är den svenska domstolen, och inte Justitiedepartementet, som prövar huruvida den begärda bevisupptagningsåtgärden i framställningen kan verkställas, se 3 §. Enligt samma bestämmelse ska också den svenska domstolen ange skälen till den ansökande domstolen om varför framställningen inte kan verkställas om så är fallet, eller om endast delar av framställningen kan verkställas. Finns det inga hinder mot den begärda åtgärden skall rätten bestämma dag för bevisupptagningen och underrätta den utländska domstolen om framställningen kan verkställas.¹⁵⁷ Medan de internationella instrumenten för bevisupptagning, som EU:s bevisupptagningsförordning, inte uppställer några krav på att en utländsk framställning om bevisupptagning till svensk domstol måste vara tillåten enligt RB, måste framställningar om bevisupptagning från tredje land överensstämma med RB:s regler.¹⁵⁸ Det borde således innebära att en sådan framställning exempelvis måste uppfylla RB:s krav på att bevisningen har ett visst bevisvärde, är av relevans för målets avgörande och så vidare.¹⁵⁹ På så sätt har en svensk domstol större möjligheter att neka framställningar om bevisupptagning från tredje land. Bevisupptagningen ska anses som bevisupptagning utom huvudförhandling, där domare vid den utländska domstolen har rätt att närvara.¹⁶⁰ Sedan ärendet för bevisupptagning har kunnat ske med hjälp av svensk domstol, sammanställer domstolen protokoll över bevisningen som har kunnat upptas och tillställer det den utländska domstolen, se 10 § lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

---

¹⁵⁵ Jfr. 1–2, 5 §§ lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

¹⁵⁶ Jfr. 7–8 §§ lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

¹⁵⁷ Se 4 § lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

¹⁵⁸ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 12 §.

¹⁵⁹ Se vidare avsnitt 4.4.

¹⁶⁰ Se 5 § lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

4 Nationell reglering

4.1 Grundläggande utgångspunkter för bevisupptagning i utlandet enligt svensk rätt

I 35 kap. 12 § RB framgår att vid frågor om upptagande av bevis i utlandet gäller vad som är särskilt stadgat. Som utgångspunkt för tvistemålen finns det särskilt stadgat om upptagande av bevisning i utlandet i lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol. Lagen gäller som utgångspunkt i förhållande till alla världens stater, men har kommit att revideras och i vissa avseende bli subsidiär i förhållande till andra unionsrättsliga och internationella regelverk som har tillkommit.¹⁶¹ Det är inte möjligt att tillämpa lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol eller annan lag eller bestämmelse om bevisupptagning i utlandet, utan att ett mål eller ärende har anhängiggjorts vid en svensk domstol.¹⁶² Det ligger i linje med det domstolsadministrerade förfarande i som styr svenska bevisanskaffningsbestämmelser.¹⁶³

Det ska dock tydliggöras att det domstolsadministrerade förfarandet syftar till möjligheten att förelägga någon annan, annan stat eller person, att förete bevisning. Parterna har givetvis själva möjligheten att på frivillig grund anskaffa bevisning. Det är fortfarande så att det är parterna som svarar för bevisningen, med andra ord bevisföringen i dispositiva tvistemål. Rätten får inte ex officio inhämta bevisning i dispositiva tvistemål. Det betyder att en svensk domstol inte kan påkalla bevisupptagning utomlands utan ett yrkande från någon av parterna i domstolsprocessen i enlighet med bestämmelsen i 35 kap. 6 § RB, som anger att bevisföringsansvaret åvilar parterna, och inte domstolen. Det finns ingen bestämmelse i vare sig RB eller annan lagstiftning som medger domstolen rätten att självmant inhämta bevisning i dispositiva tvistemål.¹⁶⁴ På så sätt präglas de svenska dispositiva tvistemålen av både parts- och domstolsadministrerade bevisanskaffningsregler. En domstolsadministrerad bevisupptagning kan ske på två sätt, antingen genom att den svenska domstolen begär att den aktuella utländska domstolen tar upp bevisningen, eller genom att den svenska domstolen begär att själv få upptaga bevisningen utomlands.¹⁶⁵

Lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol bygger i stor utsträckning på 1970 års Haagkonvention och dess föregångare, men har

---

¹⁶¹ NJA II 1947 s. 220. Fitger kommentar till RB 35:12. Lagen är subsidiär till bland annat bevisupptagningsförordningen.

¹⁶² Se NJA 1993 s. 213.

¹⁶³ Westberg (2010), s. 563–567.

¹⁶⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 12 §.

¹⁶⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 12 §. Som redogjorts för i avsnitt 3 är det möjligt för en domstol att under vissa omständigheter på egen hand uppta bevisning i utlandet.

sedan tillkomsten av EU:s bevisupptagningsförordning fått ett mer begränsat tillämpningsområde.¹⁶⁶ Historiskt sett har svensk rätt förhållit sig avvisande till bevisupptagning utomlands överhuvudtaget. 1946 års Processlagsberedning fann att beslut om bevisupptagning utomlands inte skulle meddelas i annat fall än då det kunde ske utom huvudförhandling.¹⁶⁷ Med andra ord endast om den kunde företas utan domstolens direkta inblandning. Fitger menar att Processlagsberedningens uttalanden inte utgör gällande rätt idag, utan att det svenska förhållningssättet idag innebär att de nationella och internationella regler som reglerar möjligheten till bevisupptagning i utlandet är fakultativa för svenska domstolar att använda och finns till för att hjälpa svenska domstolar att få till bevisupptagning i utlandet, så länge det finns förutsättningar för bevisupptagning enligt RB.¹⁶⁸

4.2 Svensk reglering av bevisupptagning i utlandet

Utöver de internationella konventioner och förordningar som är rättsligt bindande för Sverige finns det även nationella bestämmelser som reglerar hur utländsk bevisning ska anskaffas och hanteras i svensk rätt. Utgångspunkt kan tas i lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol. 1 § i samma lag stadgar att i mål eller ärende vid svensk domstol, får domstolen besluta att bevis ska tas upp vid utländsk domstol. I 1 § 1 st. 1 men. framgår att skriftlig bevisning omfattas av begreppet ”bevis”. Nästföljande stycke fastställer dock att lagen inte är tillämplig om EU:s bevisupptagningsförordning är det. 1 § och 2 § framhåller rätten för svensk domstol, respektive part i rättegång att framställa en begäran om bevisupptagning vid utländsk domstol. Förfarandet för bevisupptagningen beskrivs relativt kortfattat i 3 § 1 st. som stadgar att då den svenska domstolen beslutat om bevisupptagning ska denne domstol utfärda en framställning till den utländska domstolen i enlighet med bevisupptagningskungörelsen. Av 3 § 2 st. framgår att framställningen som rätten utfärdar ska tillställas Justitiedepartementet för vidare åtgärd. En framställning i enlighet med 1970 års Haagkonvention får dock i stället skickas direkt till den utländska myndighet som har utsätts till mottagare av sådana framställningar (centralorganet).¹⁶⁹ 3 § 2 st. 3 men. möjliggör för att, i vissa fall, direkt översända en sådan framställning till utländsk domstol, utan att gå via Justitiedepartementet eller det utländska centralorganet. Ett sådant

---

¹⁶⁶ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 12 §. EU:s bevisupptagningsförordning genomförs i svensk rätt genom lag (2003:493) om EU:s förordning om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.

¹⁶⁷ NJA II 1947 s. 220.

¹⁶⁸ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 12 §. Se även 1 § lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol och 2 § lag (2003:493) om EU:s förordning om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur, som stadgar att möjligheten till bevisupptagning i utlandet är fakultativ.

¹⁶⁹ Vilken utländsk myndighet som utgör centralorgan framgår av bilagan till 7 § i kungörelse (1947:847) med vissa bestämmelser rörande tillämpningen av lagen d. 20 dec. 1946 (nr 817) om bevisupptagning vid utländsk domstol.

direktförfarande är möjligt då det avser bevisupptagning i något av de andra nordiska länderna.¹⁷⁰

Utöver att redogöra för några av de saker som redan nämnts, samt fördelning av kostnader som kan uppkomma i samband med bevisupptagning i utlandet, anger även bevisupptagningskungörelsen för vad som måste anges vid en framställning till utländsk domstol. 4 § 1st. i bevisupptagningskungörelsen föreskriver, förutom rent administrativ information, att målets beskaffenhet och en kort redogörelse för saken ska framställas, samt den åtgärd som den svenska domstolen önskar att den utländska domstolen vidtar. Att dessa omständigheter framgår är givetvis viktigt för den utländska statens domstolar och myndigheter att få reda på, eftersom åtgärden som de uppmanas att vidta måste överensstämja med deras nationella lagstiftning.¹⁷¹ Av 4 § 2 st. 3 p. framgår dessutom att den specifika, skriftliga, handlingen som ska företas måste anges. Det kan ses som en självklarhet, men bestämmelsen torde förhindra att den utländska statens domstolar uppmanas att bedriva så kallade ”*fishing expeditions*”, det vill säga icke-specifik efterforskning av viss information eller handlingar.¹⁷² Slutligen fastställer 4 § 2 st. 3–4 p. att den svenska domstolen ska ange om ett visst förfarande ska iaktas vid bevisupptagning och vilken utsträckning den som ska fullgöra eller förete något enligt är berättigad eller skyldig att vägra göra vad som begärs av denne.

4.3 De dispositiva tvistemålen karaktärsdrag

Bestämmelserna om parternas bevisföring och domstolarnas förbud mot att inhämta bevisning på egen hand hänger också nära samman med en av de mest centrala principerna för det dispositiva förfarandet, nämligen dispositionsprincipen i 17 kap. 3 § RB. Bestämmelsens första mening inleds med att klargöra att domstol inte får döma över annat eller mera än vad parterna har yrkat. Parternas yrkande och svaromål sätter den nedre respektive övre gränsen för vad som får dömas ut av domstolen, låt vara i form av prestationer eller pengar.¹⁷³ Bestämmelsens andra mening gäller endast för dispositiva tvistemål och stadgar att rätten inte får grunda sin dom på andra omständigheter än sådana som har åberopats av en part till grund för dennes talan.¹⁷⁴

Första meningen tar alltså sikte på parternas yrkande medan andra meningen tar sikte på parternas grunder. 17 kap. 3 § RB inbegriper alltså de rättshandlingar och partsdispositioner som rätten kan lägga till grund för domen, inte mer och inte mindre än så. Skulle domstolen gå utanför

---

¹⁷⁰ Sundin, kommentaren till 3 § (1946:817). Se även RH 1992:26.

¹⁷¹ Jfr. Bogdan och Hellner (2020), s. 457.

¹⁷² Westberg (2010), s. 277.

¹⁷³ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023) kommentaren till 17 kap. 3 §. Se även NJA 1982 s. 69.

¹⁷⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023) kommentaren till 17 kap. 3 §.

dispositionsprincipens gränser anses ett grovt rättegångsfel ha skett.¹⁷⁵ Westberg menar att dispositionsprincipen tjänar ett syfte i att låta parterna i rättegången ta vara på sina rättigheter på det sätt som passar de själva bäst, och därigenom inte frånhända sig sin dispositionsrätt i tvisten.¹⁷⁶ Westberg beskriver även dispositionsprincipens funktion i att upprätthålla ett rättssäkert förfarande i de dispositiva tvistemålen. Detta genom att parterna kan förlita sig på att rätten inte kommer att döma ut en annan rättsföljd än vad parterna har yrkat på. Samtidigt innebär dispositionsprincipens andra del att parterna ”förmås” frambringa god bevisning och argumentation i sina grunder för att lyckas med sina yrkanden och få den önskade rättsföljden utdömd av rätten.¹⁷⁷ Domstolen kan alltså inte hjälpa eller bredda tvisteramen åt parterna i det avseendet.

Lindell har beskrivit dispositionsprincipen som att rätten ska, eller må, företa viss processhandling endast på yrkande av båda parterna eller någondera av dem.¹⁷⁸ Som tidigare nämnt framgår det av 35 kap. 6 § 1 st. 1 men RB att det är parterna i en dispositiv rättegång som ansvarar för den bevisning som ska presenteras för rätten. Genom bestämmelsens andra mening framgår *e contrario* även att rätten inte *ex officio* får inhämta bevisning i dispositiva tvistemål. Tillsammans med dispositionsprincipen innebär dessa bestämmelser att det helt och hållet ligger i parternas intresse att se till att dels utforma sin talan och frambringa bevisning som ger respektive part störst chans att rätten ska bifalla just dennes yrkanden.¹⁷⁹

Att utforma sin talan och frambringa bevisning på bästa sätt träffar även andra aspekter som är av vikt just för de dispositiva tvistemålen. Dispositionsprincipen och den starka partsautonomin i de dispositiva tvistemålen innebär även att den materiella processledning som rätten får bedriva är mer begränsad. I 46 kap. 4 § 2 st. RB framgår att rätten skall verka för att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver, genom frågor och påpekanden ska rätten avhjälpa otydligheter och ofullständigheter. Westberg beskriver materiell processledning som att ”animera en part att företa en viss processhandling”, något som i stor utsträckning inte är kompatibelt med dispositionsprincipen och bestämmelserna i 35 kap. 6 § RB.¹⁸⁰ Givetvis måste rätten genom sin processledning verka för att avhjälpa vissa processhinder och otillåtna yrkanden som annars kan förfela rättegången.¹⁸¹ I stora drag bör dock processledningen i dispositiva tvistemål stanna vid att klargöra parternas mål med tvisten och vad de avser att föra in i rättegången, för att förhindra processmaterialet och således prövningen från att bli alltför omfattande.¹⁸²

---

¹⁷⁵ NJA 2003 s. 58 och NJA 2019 s. 802.

¹⁷⁶ Westberg (1988), s. 89 f.

¹⁷⁷ Westberg (1998), s. 92.

¹⁷⁸ Lindell (2021), s. 136.

¹⁷⁹ Se Westberg (1988), s. 92 ff.

¹⁸⁰ Westberg (1988), s. 564.

¹⁸¹ Westberg (1988), s. 567 ff. SOU 1982:26 s. 120.

¹⁸² Prop. 1986/87:89 s. 104. Se även SOU 1982:26 s. 113.

Rätten ska emellertid inte ifrågasätta eller hindra en part från att frambringa bevisning i enlighet med principen om fri bevisföring. Det ska dock framgå för både rätten och motparten vad som avses att styrkas med bevisningen. Att bedöma huruvida bevisningen når upp till de beviskrav som ställs för att kunna styrka ett visst rättsfaktum är emellertid något som enbart ligger inom rättens kompetens.¹⁸³

Rätten har dock en viss möjlighet att avvisa vissa partdispositioner rörande bevisning med stöd av 35 kap. 7 § RB p. 1–5. Enligt nyssnämnda bestämmelse får rätten avvisa bevisning om omständigheten som parten vill bevisa är utan betydelse, om beviset inte behövs, om beviset är utan verkan, om bevisningen kan föras med avsevärt mindre besvär eller kostnad, eller om beviset trots rimliga ansträngningar inte kan tas upp och avgörandet inte bör fördröjas ytterligare. De tre första punkterna reglerar i stor utsträckning samma situation, nämligen om bevisningen på ett eller annat sätt bedöms vara irrelevant för målets avgörande. Syftet bakom regleringen här tycks vara baserade på processekonomiska skäl och bestämmelsen i 43 kap. 4 § 2 st. RB som stadgar att rätten ska verka för att inget onödigt förs in i målet.¹⁸⁴

Enligt Westberg bör en sådan prövning av de tre första punkterna inte gå längre än att avgöra huruvida bevisningen prima facie framstår som irrelevant för domstolen.¹⁸⁵ Dessutom bör domstolen inte göra sådana bedömningar innan allt processmaterial har framlagts av parterna.¹⁸⁶ De redan nu nämnda punkterna kan få betydelse gällande förutsättningarna för att lyckas med ett editionsyrkande. De två sistnämnda punkterna kan även få särskild betydelse vid anskaffandet av bevisning utomlands. Fjärde punkten innebär att bevisning kan avvisas om den kan föras, med lika god bevisverkan, genom andra bevis.¹⁸⁷ Skälet till avvisandet görs inte främst på grund av onödiga anskaffningskostnader, utan snarare om bevisföringen och bevisupptagningen kan genomföras på ett smidigare sätt.¹⁸⁸ Slutligen får även bevisning avvisas om det inte är tillgängligt att läggas fram inför rätten. För att rätten ska kunna avvisas bevisning enligt den femte punkten krävs det att avgörandet inte längre kan fördröjas utan att bryta mot rätten till en effektiv rättegång enligt artikel 13 i EKMR.¹⁸⁹ Dessutom måste rimliga åtgärder för att få bevisningen till stånd ha vidtagits och ytterligare åtgärder måste

---

¹⁸³ Jfr. 35 kap. 1 § RB.

¹⁸⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 7 §. Se även AD 1981 nr 140.

¹⁸⁵ Westberg (2010), s. 623.

¹⁸⁶ Jfr. NJA 1982 s. 175 I.

¹⁸⁷ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 7 §.

¹⁸⁸ Westberg (2010), s. 626. Höga anskaffningskostnader av bevisning bör i stället kunna lösas genom bestämmelsen i 18 kap. 8 § RB.

¹⁸⁹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 35 kap. 7 §.

bedömas vara lönlösa.¹⁹⁰ Avvisning av bevisning enligt femte punkten ska ses som en undantagsbestämmelse som används i sista hand.¹⁹¹

De dispositiva tvistemålen, liksom övriga svenska processformer, karaktäriseras av kontradiktionsprincipen. Förfarandet kan beskrivas som att två enskilda parter står mot varandra i en förhandling inför en opartisk domstol, som ska avgöra en tvist som initierats av kändanden.¹⁹² Inför ett sådant förfarande anses det även naturligt finnas en klar intressemotsättning mellan de två parterna.¹⁹³ Kontradiktionsprincipen anses fullgöra en del av rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 i EKMR.¹⁹⁴ Som en del av kontradiktionsprincipen anses också följa en rätt att få ta del av den bevisning som ligger till grund för den andra partens talan.¹⁹⁵ Det förekommer emellertid ingen generell upplysningsplikt för en part att informera motparten om vilka bevis denne utformar sin talan på.¹⁹⁶ I många fall finns det naturligtvis en ovilja för en motpart att utge handlingar som kan gynna den andra parten, vilket är en följd av tvistemålets natur.¹⁹⁷ Det leder till att den informationsökande parten inte får tillgång till handlingar denne vill åberopa som bevisning till stöd för de grunderna som bygger dennes talan.¹⁹⁸

För att ändå kunna åstadkomma ett kontradiktoriskt förfarande finns det därför en möjlighet för rätten att föreskriva den motvillige parten en plikt att bistå motparten med den identifierade informationen, genom en processuell editionsplikt i 38 kap. 2 § 1 st. RB. Syftet med den bestämmelsen är att åstadkomma en processuell jämvikt av informationsanskaffning mellan parterna. En parts rätt att anskaffa information från den andra parten, vägs mot motpartens rätt till personlig integritet och att slippa obefogade intrång i sin privata sfär.¹⁹⁹ Med andra ord ställs intresset av att tillgå den efterfrågade informationen mot intresset av att inte utge den efterfrågade informationen. Det blir därför en uppgift för rätten att, efter yrkande, väga dessa två intressen mot varandra och avgöra huruvida en part kan bli skyldig att förete en handling till motparten.²⁰⁰

4.4 Nationell reglering av edition

4.4.1 Allmänt om editionsinstitutet

---

¹⁹⁰ Se prop. 2004/05:131 s. 159.

¹⁹¹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023) kommentaren till 35 kap. 7 §. Heuman (1999/00), s. 157.

¹⁹² Westberg (1988), s. 29–30.

¹⁹³ Lindblom (1977), s. 238.

¹⁹⁴ Jfr. Ekelöf (2009), s. 259–260.

¹⁹⁵ Ekelöf (2009), s. 30–34.

¹⁹⁶ Lindell (2021), s. 387–388.

¹⁹⁷ Ekelöf (2009), s. 259.

¹⁹⁸ Heuman (1989/90) s. 6

¹⁹⁹ Westberg (2010), s. 71–72.

²⁰⁰ Jfr. Ekelöf (2009), s. 262–263.

I svensk rätt återfinns reglerna om skriftlig bevisning och edition i 38 kap. RB. Skriftlig bevisning i allmänhet kännetecknas av att det är skriften eller handlingens innehåll som har ett bevisvärde, inte handlingen som sådan. Omständigheten att handlingen som sådan skulle utgöra bevis regleras snarast under reglerna för syn i 39 kap RB.²⁰¹ Givetvis sammanhänger reglerna om edition nära med några av de reglerna som har redogjorts för tidigare i kapitlet, i synnerhet de bestämmelserna i 35 kap. RB om bevisning i allmänhet. Den grundläggande bestämmelsen som reglerar den processuella editionsplikten finns i 38 kap. 2 § RB och stadgar att den som innehar en handling som kan äga bevis i en rättegång är skyldig att förete den. Som sett tidigare, står det parterna fritt att anskaffa bevisning på egen hand. En enskild har emellertid ingen rätt att på egen hand tvinga någon annan att utge en handling. Bestämmelserna i 38 kap. RB om edition kan endast tillämpas då en tvist vid en domstol har anhängiggjorts, vilket går att utläsa ur bestämmelsen i 38 kap. 2 §. En part har visserligen möjlighet att få hjälp av domstol att förelägga någon annan att utlämna en handling innan tvist i domstol har anhängiggjorts genom bestämmelsen i 41 kap. 1 § RB. Domstolen kan i sådana fall medge bevisupptagning till framtida säkerhet. Bestämmelsen i 41 kap. 1 § RB tillämpas emellertid restriktivt och det måste finnas en reell fara för att handlingen förstörs eller att bevisläget för sökanden väsentligen försvåras om handlingen undanhålls.²⁰²

Så som bestämmelsen är utformad begränsar den inte vem som kan komma att omfattas av bestämmelsen. På ett visst övergripande plan har det framställts att editionsplikten har samma omfattning som den allmänna vittnesplikten så som den föreskrivs i 36 kap. RB.²⁰³ Det innebär att var och en, det vill säga alla som innehar skriftlig handling som kan äga betydelse som bevis i rättegång, är skyldiga att förete handlingen. Med andra ord kan både parterna i rättegången samt tredje man som utgångspunkt bli skyldiga att förete en handling.²⁰⁴ Dessutom finns det inget ”skydd” för närstående att undvika att förete en handling i en rättegång, på samma sätt som en närstående har rätt att vägra yttra sig i ett vittnesmål. Om den mot vilken editionsföreläggandet riktas skulle överlåta handlingen till en, i sådana fall, icke-editionskyldig närstående skulle bestämmelsen lätt kunna bli överspelad.²⁰⁵ Därför är släktingar och andra närstående till en part i rättegång också som utgångspunkt editionskyldiga. Däremot är någon som omfattas av tystnadsplikt, inte skyldig att förete en handling där deras tystnadsplikt riskerar att brytas.²⁰⁶ Förtröliga meddelanden mellan makar och minnesanteckningar är också undantagna från editionsplikt.²⁰⁷

---

²⁰¹ Lindell (2021), s. 569.

²⁰² Ekelöf (2009), s. 260. Se även NJA 1982 s. 650.

²⁰³ Jfr. NJA II 1943 s. 498. Se även Lindell (2021), s. 573.

²⁰⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 38 kap. 2 §.

²⁰⁵ NJA II 1943 s. 498.

²⁰⁶ Lindell (2021), s. 573.

²⁰⁷ 38 kap. 2 § 3 st. Se även Lindell (2021), s. 573.

Visar det sig att någon innehar en handling som kan äga betydelse som bevisning i en rättegång och editionsyrkandet uppfyller de kraven som redogörs för nedan, kan domstolen besluta om att förelägga den editionsvaranden parten att förete handlingen enligt 38 kap. 4 § RB. Enligt 38 kap. 5 § 1 men. ska föreläggandet innehålla uppgift om var och hur handlingen ska tillhandahållas. Andra meningen av samma bestämmelse stadgar även att domstolen kan besluta om att föreläggandet ska förenas med vite för editionsvaranden att tillhandahålla handlingen samt att handlingen slutligen kan komma att tillhandahållas genom KFM:s försorg.

4.4.2 Editionsyrkandets olika rekvisit för bifall

Som i följande kommer redogöras för i större detalj, finns det en del bifallsförutsättningar som ska vara uppfyllda för att nå framgång med ett editionsyrkande genom att rätten förelägger motpart eller tredje man att förete de efterfrågade handlingarna. Bifallsförutsättningarna är ofta inte direkt reglerade i 38 kap. 2 § RB utan framgår i stor utsträckning av rättspraxis.²⁰⁸ I många av HD:s domskäl refereras det även till doktrin, varför viss ledning kring HD:s resonemang kan hämtas ur dessa.²⁰⁹ Är samtliga bifallsförutsättningar uppfyllda kan rätten besluta om editionsföreläggande.

4.4.2.1 Skriftlig handling

I 38 kap. 2 § omnämns en skyldighet att förete ”skriftliga handlingar”. Sedan bestämmelsens tillkomst på 40-talet har det skett en del förändringar gällande hur handlingar upprättas och förvaras. Begreppet skriftlig handling för tankarna närmast till en fysisk utskrift på papper. Bestämmelsens tillämpningsområde innefattar emellertid numera även handlingar som lagrats i elektronisk form.²¹⁰ Det innebär både att handlingen som sådan kan tillhandahållas i elektronisk form, samt att elektroniskt lagrade handlingar kan bli föremål för ett editionsföreläggande.²¹¹ En sådan utveckling ligger i linje med den tidigare idén om att det är handlingens skrivna text och siffror, alltså handlingens intellektuella tankeinnehåll som är föremål för ett editionsföreläggande. Det vill säga informationen som handlingen innehåller och inte den fysiska handlingen som sådan.²¹²

Vad som kan räknas som en handling tycks således omfatta en mängd olika handlingar av olika beskaffenhet och möjliggör för ett editionsföreläggande av många olika typer av handlingar. Det finns emellertid vissa begränsningar gällande handlingens beskaffenhet. Exempelvis är editionsvaranden aldrig skyldig att bearbeta en större mängd handlingar eller sammanställa fristående

---

²⁰⁸ Jfr. Ekelöf (2009), s. 263 ff.

²⁰⁹ Se HD:s resonemang angående innehavskravet i NJA 2022 s. 249 p. 11–13.

²¹⁰ Se NJA 2020 s. 373 p. 13–14.

²¹¹ Jfr. NJA 1998 s. 829.

²¹² Ekelöf (2009), s. 256. Se även NJA 1977 s. 403.

information på ett sätt som går att jämföra med ett sakkunniguppdrag.²¹³ Det ankommer alltså inte på editionssvaranden att sammanställa en ny handling baserad på annan, spridd och fristående information. Medan det inte går att betrakta en handlingens äkthet som ett krav för att viss information eller en viss handling ska kunna begäras ut, utgår bestämmelserna i RB från att handlingen som editionsyrkandet avser ska begäras ut i original.²¹⁴ Även en kopia på en originalhandling kan givetvis begäras ut, det är dock möjligt att en kopia erhåller ett lägre bevisvärde.²¹⁵

4.4.2.2 *Identifikationskrav*

Ett annat krav för att nå framgång med ett editionsyrkande är kravet på editionssökanden att, med viss precision, kunna identifiera de handlingar som han eller hon önskar att få ta del av. Identifikationskravet står inte direkt reglerat i 38 kap. 2 § RB. Kravet har sin grund i att motpart eller tredje man ska undvika att utsättas för planlösa efterforskningar av privata handlingar och dokument som inte nödvändigtvis besitter något bevisvärde i den förestående tvisten.²¹⁶ Varken bestämmelserna i rättegångsbalken eller dess förarbeten ger något stöd för att rätten bör ge editionssökanden tillgång till ett större antal handlingar, endast i hopp om att hitta något som kan tjäna som bevis.²¹⁷ Editionssökande kan alltså inte få bifall till ett omfattande och vagt editionsyrkande, även om vissa av handlingarna som omfattas av yrkandet kan äga betydelse som bevis.²¹⁸ Naturligtvis kan det vara så att editionssökanden misstänker att motpart eller tredje person besitter handlingar som kan äga betydelse som bevis, utan att för den delen noggrant kunna specificera vilka handlingar ett möjligt editionsyrkande bör avse. HD har i mål NJA 1998 s. 590 fastställt att, i den utsträckning en handling inte exakt kan identifieras av editionssökanden, är det tillräckligt för denne att ange att yrkandet avser en viss kategori av handlingar (exempelvis alla inkomna fakturor under en viss tidsperiod) eller ett noga angivet bevistema. Med hänsyn till avvisningsreglerna i 35 kap. 7 § RB lär det krävas att det sakförhållande som handlingen (bevismedlet) ska styrka är av relevans för partens talan för att bifall ska ske.²¹⁹

Visar sig editionssökanden oförmögen att kunna inkomma med ett yrkande med tillräcklig precision avseende vilka handlingar som avses, finns det en möjlighet att få tillstånd ett editionsförhör i 38 kap. 4 § 2 st. RB. Editionsförhöret kan avse både motpart såväl som tredje man, och syftar till att göra det möjligt för editionssökanden att, genom frågor, kunna precisera

---

²¹³ Jfr. Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 38 kap. 4 §. Se även reglerna om sakkunnigutlåtanden i 40 kap. RB. Ekelöf (2009), s. 268. Jfr även NJA 1998 s. 829.

²¹⁴ Ekelöf (2009), s. 256.

²¹⁵ Jfr. RH 1992:96.

²¹⁶ Westberg (2010), s. 321.

²¹⁷ Jfr. Prop. 2008/09:67 s. 123. Heuman (1989/90), s 6 f.

²¹⁸ NJA 1959 s. 230.

²¹⁹ Ekelöf (2009), s. 264.

sitt editionsyrkande och identifiera handlingar som kan tjäna som bevis. Editionsförhör kan även syfta till att utreda vilka handlingar som har bevisbetydelse och vem som kan tänkas inneha dem, vilket beskrivs mer ingående nedan.²²⁰ Ett editionsförhör kan även bli av om editionssvaranden skulle bestrida innehav av de aktuella handlingarna.²²¹

4.4.2.3 *Innehavskrav*

38 kap. 2 § RB stadgar att *någon* som innehar en handling av bevisbetydelse ska förete den. Som utgångspunkt kan ett editionsföreläggande endast riktas mot den som förmodas inneha handlingen.²²² Editionsplikten begränsas emellertid inte av andras rättigheter kopplade till handlingen. Har någon annan ägande- eller förfoganderätt över handlingen, utgör det inte ett hinder mot att ett editionsföreläggande riktas mot innehavaren av handlingen.²²³ Innehavet är emellertid inte kopplat till ett fysiskt besittningsbegrepp, det är tillräckligt att innehavaren på ett jämförbart sätt har tillgång till handlingen. Det innebär att den som har förfoganderätt över handlingen och också kan bestämma över hur handlingen ska användas, räknas som innehavare av handlingen.²²⁴ Som redogjorts för tidigare, omfattas även elektroniska handlingar. Elektroniska handlingar lagras ofta via olika typer av molntjänster och andra typer av datasystem över internet, vilket medför att en del handlingar aldrig fysiskt lagras på editionssvarandens fysiska dator eller liknande elektroniskt hjälpmedel för att återge informationen. Informationen eller handlingarna lagras i stället ofta hos tredje part som tillhandahåller lagringstjänsten över internet. Medan ett editionsföreläggande i ett liknande fall hade kunnat riktas mot tredje part som lagrar handlingen, bör det också vara möjligt att direkt rikta föreläggande mot editionssvaranden.²²⁵ Innehavskravet för editionssvaranden anses fortfarande vara uppfyllt, även om det lagras i elektronisk form i en molntjänst eller extern databas hos tredje part, om editionssvaranden har på lag eller avtal grundad ovillkorlig rätt till handlingen och kan få tillgång till informationen via molntjänsten.²²⁶

Givet är att rättsordningen inte stödjer försök till att kringgå en editionsplikt genom att överlämna en handling till en annan person, och därmed avsäga sig innehavet av handlingen. Har editionssvaranden inte längre förfoganderätt över handlingen i fråga kan dock editionsyrkandet respektive föreläggandet behövas riktas mot den nye innehavaren.²²⁷ Försök till att undanskaffa handlingen är straffsanktionerat enligt 14 kap. BrB och förbudet inträder så

---

²²⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 38 kap. 4 §. Se även Heuman (1995/96), s. 449.

²²¹ Lindell (2021), s. 574.

²²² NJA 1987 s. 742.

²²³ NJA 2020 s. 664 p. 11–13.

²²⁴ NJA 2022 s. 249. Se även Westberg (2010), s. 590.

²²⁵ Jfr. NJA 2022 s. 249.

²²⁶ NJA 2022 s. 249. Se även Ekelöf (2009), s. 266.

²²⁷ Heuman (1989/90), s. 23.

fort editionsplikten har aktualiserats, det vill säga sedan rättegången har anhängiggjorts.²²⁸

4.4.2.4 Relevans- och bevisbetydelsekrav

Vid en granskning av kravet på relevans på ett editionsyrkande, går det att skilja på dels rättslig relevans och bevisrelevans.²²⁹ Som indirekt framgår av lydelsen i 38 kap. 2 § RB omfattar editionsplikt endast handlingar som *kan antas ha betydelse som bevis*.²³⁰ Det innebär att endast editionsyrkanden av handlingar av bevisbetydelse kan leda till bifall.²³¹ Handlingar som inte behöver bevisas, för att de berör ostridiga eller notoriska fakta omfattas således inte av bestämmelsen.²³² Av 38 kap. 1 § 2 st. RB framgår att om endast delar av handlingen är av bevisbetydelse, räcker det att editionssvaranden företer denna del. Bestämmelserna i 38 kap. RB redogör inte närmare för hur högt beviskravet på handlingarna ska ställas. Dessutom ska rätten inte ägna sig åt att göra prognostiska ställningstagande av ett bevismedels bevisvärde innan målet ska avgöras i sak.²³³

Hur ska rätten då kunna avgöra huruvida ett editionsyrkande ska bifallas eller inte i förhållande till kravet på bevisrelevans? Ekelöf anser att kravet på bevisrelevans inte innebär att editionssökanden på förhand måste bevisa att handlingen har ett visst bevisvärde. Detta eftersom handlingens exakta innehåll på förhand rimligen inte kan vara känt för editionssökanden.²³⁴ Uppfattningen om hur denna prövning ska göras är delvis delad i doktrinen. Welamson anser att rättens bedömning av editionsyrkandet inte bör göras på mer omfattande materiella grunder än att editionssökandens grund eller invändning inte kan leda till framgång.²³⁵ Heuman anser att regleringen av bevisrelevansen av handlingarna som ett editionsyrkande avser, sker genom avvisningsbestämmelserna i 35 kap. 7 § RB. Han menar att avvisning endast kan ske om bevistemat det avser helt saknar rättslig relevans och att relevansen således avgörs efter en rättslig bedömning av de omständigheter som angivits i bevistemat.²³⁶ Utifrån Heumans resonemang bedöms bevisbetydelsen utifrån vilket bevisvärde som handlingen kan antas ha för det angivna bevistemat. Saknar beviset relevans redan utifrån en bedömning genom 35 kap. 7 §, ska editionsyrkandet inte tillåtas. Heumans uppfattningar delas även av Ekelöf, som dessutom tillägger att det inte ställs något krav på

---

²²⁸ Prop. 1948:80 s. 231. Se även Heuman (1989/90), s. 23.

²²⁹ Se Ekelöf (2009), s. 264–266.

²³⁰ Kravet på rättslig relevans finns inte i lagtexten men anses implicit vara en del av bestämmelsen, se Westberg (2010), s. 615.

²³¹ Se NJA 1988 s. 590 II.

²³² Westberg (2010), s. 623 f. Se även angående avvisningsreglerna i 35 kap. 7 §.

²³³ NJA 1982 s. 175 I. Se även Westberg (2010), s. 623.

²³⁴ Ekelöf (2009), s. 265.

²³⁵ Welamson, (1982), s. 150.

²³⁶ Heuman (1989/90), s. 25.

att handlingen i sig måste ha ett högt bevisvärde.²³⁷ Således borde det gå att, med viss försiktighet, anta att en handling uppnår kraven på rättslig relevans i 35 kap. 7 § kan bli föremål för ett editionsföreläggande. De lågt ställda beviskraven innebär också enligt Westberg att rättens problematik med att på ett tidigt stadie genomföra bevisvärdering av handlingarnas förmodade bevisvärde försvinner.²³⁸

De tidigare diskuterade bevisavvisningsreglerna i 35 kap. 7 § RB har även betydelse för ett editionsyrkande, med kravet på rättslig relevans. 35 kap. 7 § 1 p. RB anger nämligen att rätten får avvisa bevisning om den omständighet som en part vill bevisa är utan verkan i målet. Om rätten anser att det rättsfaktum som editionssökanden försöker anskaffa bevis för att styrka, är utan bäring för dennes talan, finns det inte heller någon mening för rätten att bifalla ett editionsyrkande avseende detta. Ett exempel kan vara att editionssökanden med bevisningen avser styrka oaktsamhet för en omständighet som endast är förbjuden vid uppsåt. Ett annat exempel är om editionssökande skulle yrka på edition för att bevisa ett rättsfaktum som redan är prekluderat från processramen.²³⁹ Utifrån ändamålet att skydda editionssvaranden från planlös efterforskning av handlingar eller efterforskning för att anskaffa annan bevisning, finns det ingen mening med att ålägga editionssvaranden en editionsplikt om handlingar inte får återopas som bevis.²⁴⁰

4.4.2.5 *Proportionalitetsbedömning/intresseavvägning*

En annan bifallsförutsättning för ett editionsyrkande, som inte direkt framgår av 38 kap. 2 § RB är den intresseavvägning som domstolen gör mellan editionssökanden och editionssvaranden. HD har i ett antal rättsfall antytt att en avvägning mellan editionssökandens och editionssvarandens intressen i tvisten bör göras, innan ett editionsföreläggande kan dömas ut. I NJA 1977 s. 254 tycks HD för första gången vägt editionssökandens och editionssvarandens intressen mot varandra i samband med prövningen av de andra rekvisiten i 38 kap. 2 § RB. Vilka faktorer som ska beaktas i en sådan bedömning redogörs inte för i rättsfallet. HD tycks främst göra ett indirekt principiellt uttalande om att jämföra de eftersökta handlingarnas möjliga bevisrelevans och rättsliga relevans för sökanden och svarandens intresse av att inte nödgas utlämna handlingarna.²⁴¹

Westberg menar att det är inte är direkt tydligt huruvida HD har gjort en intresseavvägning i fallet eller om det endast handlar om en tillämpning av

---

²³⁷ Ekelöf (2009), s. 265. Ekelöf baserar denna uppfattning utifrån HD:s resonemang i NJA 1998 s. 590 I.

²³⁸ Westberg (2010), s. 629.

²³⁹ NJA 2002 s. 41

²⁴⁰ Se Heuman (1989/90), s. 24 f. och NJA 2001 s. 404. Se även Ekelöf (2009), s. 264.

²⁴¹ Welamson (1982), s. 150.

kravet på bevisrelevans.²⁴² Vad en sådan intresseavvägning ska innehålla förtydligades något i NJA 1998 s. 829. Rättsfallet rörde vilken slags åtgärd som kunde avkrävas av editionssvaranden genom editionsföreläggandet samt om en sådan åtgärd skulle kunna innebära ett alltför betungande ingrepp, varav vid en intresseavvägning editionsyrkandet skulle avslås. I rättsfallet kunde editionssvaranden avkrävas att sammanställa en rad uppgifter, som krävde cirka en månads arbete, för att sedan lämna ut handlingarna. HD anförde att det inte utgjorde ett allt för betungande ingrepp. Handlingarna bedömdes ha tillräckligt stor bevisrelevans för att editionsyrkandet skulle bifallas. I doktrinen har det ansetts att rättsfallet uppställer vissa omständigheter att beakta i bedömningen mellan editionsökandens intresse av att få ut handlingarna i bevis syfte och editionssvarandens intresse av att slippa lämna ut dem. Bland annat kan rätten beakta att de efterfrågade handlingarnas bevisrelevans och huruvida ett utlämnande skulle innebära ett allt för betungande ingrepp mot svaranden.²⁴³ Heuman anser att editionssvaranden lär behöva tåla ett visst ingrepp med att sammanställa handlingar, likt åsikten HD antog i NJA 1998 s. 829. Detta utifrån att de kostnader som uppstår för svaranden i samband med sammanställningen av handlingarna kan lösas genom reglerna i 38 kap. 7 § RB och att rättssäkerhetsintresset har företräde framför parternas intresse av en skyndsam prövning.²⁴⁴

Sammanfattningsvis tycks intresseavvägningen/proportionalitetsbedömningen grundas i bevisrelevansprövningen. Endast då handlingarna kan antas få en liten bevisbetydelse i jämförelse med intrånget hos editionssvaranden kan ett editionsyrkande ogillas vid en intresseavvägning mellan parterna.²⁴⁵ Intresseavvägningar har inte bildat ett etablerat eller betydande hinder mot ett editionsyrkande som görs på goda grunder.²⁴⁶ Det kan möjligen bero på att editionssvaranden redan erhåller ett relativt rigoröst skydd mot ogrundade och planlösa intrång i dess privat sfär genom de andra kraven på bland annat identifikation och bevisrelevans. På så sätt tycks en generell intresseavvägning mellan sökanden och svaranden bli överflödigt. Det finns emellertid vissa specifika situationer då en mer grundlig intresseavvägning kan bli aktuell. Det gäller framför allt i de situationer då handlingarna är belagda med någon form av sekretess. Även om regler om tystnadsplikt, sekretessklausuler, interna sekretessföreskrifter, banksekretess, företagshemligheter och liknande inte utgör något direkt hinder mot ett editionsyrkande kan vissa specifika intresseavvägningar göra sig gällande i

---

²⁴² Westberg (2010), s. 660–661.

²⁴³ Ekelöf IV (2009), s. 269.

²⁴⁴ Heuman (1999/00), s. 158. Heuman (1989/90), s. 9.

²⁴⁵ Heuman (1999/00), s. 157. Se även NJA 2014 s. 651 p. 7–11.

²⁴⁶ Westberg (2010), s. 661.

sådana situationer. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att det inte finns något allmänt skydd för konfidentiell information i svensk rätt.²⁴⁷

---

²⁴⁷ Se Westberg (2010), s. 681.

5 Nationell ensidig extraterritoriell edition

5.1 NJA 2022 s. 249

5.1.1 Rättegången i tingsrätten

Rättsfallet NJA 2022 s. 249 gällde parten V.K.P som väckt talan mot sin far J.K. i fråga om underhållsbidrag vid Malmö tingsrätt. V.K.P. hade sin hemvist i Sverige medan J.K. var bosatt och medborgare i Danmark. V.K.P. hade även framöver framställt ett editionsyrkande om att rätten skulle förelägga J.K. att förete digitala årsoppgørelser från Skattestyrelsen i Danmark för att styrka J.K:s förvärvsförmåga, samt att inkomma med sina selvangivelser/opplysningsskeman.²⁴⁸ V.K.P. anförde som grund för sitt editionsyrkande att det inte var möjligt för henne att på egen hand få fram uppgifter om J.K:s inkomstförhållande vilket var nödvändigt för att kunna styrka J.K:s förmåga att betala underhållsbidrag till V.K.P. J.K. bestred editionsyrkandet med hänvisning till att han inte hade innehav av handlingarna samt att han saknade möjlighet att få tag på dem, varför han inte heller skulle betraktas som innehavare av dem.

Avseende möjligheten till ett editionsföreläggande av handlingar i utlandet inledde tingsrätten med att påpeka att ett editionsföreläggande innebär en tvångsåtgärd och konstaterade att de handlingar som var föremål för editionsyrkandet fanns i Danmark. Tingsrätten fortsatte med att påpeka att det följer av internationella rättsprinciper att en stat inte kan besluta om tvångsåtgärder på en annan stats territorium utan stöd i en bi- eller multilateral konvention. Då handlingarna befann sig i Danmark fanns det emellertid ingen sådan konvention som var tillämplig i målet. Tingsrätten hävdade emellertid, med hänvisning till den juridiska litteraturen, att ett editionsföreläggande gällande handlingar som befinner sig inom en främmande stats territorium inte innebär en kränkning av den främmande statens suveränitet om föreläggandet riktas mot en part vid rättegången, vilket således innebär att parten ska tillhandahålla handlingar i Sverige.²⁴⁹ I brist på tillämpliga konventioner menade tingsrätten att rätten behövde begränsa sin prövning till om det enligt svensk rätt fanns förutsättningar för edition av en handling i utlandet. Tingsrätten uttryckte dock att en sådan möjlighet måste användas med stor försiktighet eftersom den främmande staten inte nödvändigtvis delar en sådan uppfattning.

---

²⁴⁸ Årsoppgørelser motsvarar det svenska årliga slutskattebeskedet som lämnas av Skatteverket. Selvangivelser/opplysningsskeman motsvarar den svenska skattedeklaration som lämnas till Skatteverket.

²⁴⁹ Tingsrättsdomen i målet hänvisar till Westberg (2010), s. 733 f.

Trots att tingsrätten bevisligen tycks ha konstaterat att möjligheten till ensidig extraterritoriell edition fanns i fallet, avslutade tingsrätten med att konstatera att tingsrätten skulle behöva besluta om att ansöka om rättslig hjälp med bevisupptagning från Danmark och att det då ankom på dansk domstol att fatta beslut om ett eventuellt editionsföreläggande. Till slut bedömde dock tingsrätten att handlingarna, som fanns elektroniskt lagrade hos den danska Skattestyrelsen också innehades av Skattestyrelsen. Tingsrätten ansåg inte att omständigheten att J.K. hade möjlighet att begära ut handlingarna innebar att han var innehavare av handlingarna, varför editionsyrkandet avsågs då innehavskravet i 38 kap. 2 § RB ej var uppfyllt.

5.1.2 Rättegången i hovrätten

Tingsrättsbeslutet överklagades av V.K.P och beviljades även prövningstillstånd avseende frågan om edition. I hovrätten yrkade V.K.P att rätten skulle bifalla hennes yrkande och förelägga J.K. att inkomma med sina digitala årsoppgørelser från Skattestyrelsen i Danmark. J.K. motsatte sig ändring av tingsrättens beslut. I övrigt åberopade parterna samma omständigheter som de gjort i tingsrätten.

Hovrätten inledde med att konstatera att editionsplikten kan avse elektronisk information och att det inom editionsplikten kan ingå att utföra visst arbete för att sammanställa uppgifter ur enskilda handlingar, eller att upprätta handlingar utifrån befintlig information.²⁵⁰ Hovrätten fortsatte med att fastställa att handlingarna i fråga äger betydelse som bevis i målet, varpå den väsentliga frågan för hovrätten blir huruvida J.K. kan anses inneha handlingarna eller inte. Hovrätten utvecklade vidare hur innehavskravet i 38 kap. 2 § RB ska tolkas och anförde att innehavskravet inte är kopplat till vem som har faktisk besittning till den begärda handlingen, det är tillräckligt att editionssvaranden på fysiskt eller jämförbart sätt har tillgång till handlingen. Hovrättens tolkning av innehavskravet bygger på samma resonemang som HD förde i NJA 2020 s. 664, där det fastställdes att omständigheten att någon annan än editionssvaranden har äganderätt eller förfoganderätt över handlingen inte utgör ett hinder för editionssvaranden att förete handlingen, såvida han eller hon har tillgång till handlingen. Av den anledningen menade hovrätten att J.K. kunde anses som innehavare av handlingarna. Visserligen förvarades handlingarna av Skattestyrelsen i Danmark men J.K. hade en faktisk tillgång till, och rätt att när som helst ta del av dem och kunde därför betraktas som innehavare av handlingarna. Slutligen konstaterade hovrätten att J.K. var part i målet och att handlingarna kontrollerades av honom. På så sätt kunde handlingarna företes i rättegången utan medverkan från den utländska tredje parten och utan att begära rättslig hjälp från Danmark. Hovrätten beslutade av den anledningen att förelägga J.K. att förete handlingarna till V.K.P. Hovrätten ansåg att den territoriella

---

²⁵⁰ Hovrätten hänvisade till de tidigare redogjorda rättsfallen NJA 1998 s. 829 och NJA 2020 s. 373

jurisdiktionsproblematiken kunde avhjälpas genom att tillskriva och tillämpa ett relativt omfattande innehavsbegrepp åt editionssvaranden.

5.1.3 Rättegången i HD

Även hovrättens beslut överklagades och prövningstillstånd meddelades rörande frågan om vad som krävs för att någon ska anses inneha en elektronisk handling och huruvida en domstol i Sverige kan förelägga en part som är bosatt utomlands att förete en elektronisk handling som finns i utomlands. Inga nya omständigheter åberopades av någon av parterna. I sin inledande redogörelse över rättsläget instämde HD helt med vad hovrätten redogjorde för angående möjligheten att rikta ett föreläggande mot elektroniska handlingar, och även angående att andra än editionssvarandens rättigheter till handlingen inte begränsar möjligheten till att handlingen begärs ut. HD redogör även för övriga förutsättningar för att kunna döma ut ett editionsföreläggande, inbegripet den intresseavvägning som domstolen bör göra mellan editionsökanden och editionssvaranden.

Angående innehavskravet konstaterar HD att det är tillräckligt för editionssvaranden att ha kontroll över handlingen genom att ha en förfogande- och bestämmanderätt över handlingen för att innehavskravet ska vara uppfyllt. HD berör även omständigheten att handlingar numera ofta lagras i molntjänster som tillhandahålls av databasföretag, vilket medför att ägaren av en handling ofta inte har någon fysisk besittning över handlingen överhuvudtaget. HD menar emellertid fortsatt att det inte vållar några problem då innehavskravet är uppfyllt även i dessa fall, så länge editionssvaranden har en på lag eller avtal grundad ovillkorlig rätt till handlingen och kan få tillgång till den genom inloggning.

Avseende frågan om edition av handlingar i utlandet, tillhörande en part som är bosatt utomlands, inleder HD med att konstatera att utgångspunkten är att forumdomstolen endast kan komma åt bevisning i en annan stat om den staten på förhand har godkänt det i det enskilda fallet eller genom internationell överenskommelse. Annan icke på förhand godkänd bevisupptagning anses utgöra en kränkning av statens suveränitet. HD menar därför att rätten till bevisupptagning för en svensk domstol är begränsad till sådan upptagning som kan ske i Sverige. Samtidigt ställer sig HD frågande till huruvida de internationella överenskommelserna behövs tillämpas överhuvudtaget då en part yrkar att en annan part vid den svenska rättegången ska förete en elektronisk handling som finns utomlands.²⁵¹ HD medger att editionsföreläggandet i sådana fall skulle få en faktisk extraterritoriell räckvidd, men inte en rättslig effekt då föreläggande sker inom ramen för en svensk rättegång. HD anför att omständigheten att editionssvaranden i

---

²⁵¹ Även om varken 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisupptagningsförordning är tillämpliga i det aktuella fallet tycks HD ifrågasätta nödvändigheten att tillämpa de internationella överenskommelserna även i liknande situationer med andra stater då de nämnda internationella överenskommelserna skulle vara tillämpliga.

Sverige kan få tillgång till den elektroniska handlingen, därför att svaranden har en på lag eller avtal grundad ovillkorlig rätt till handlingen, medför att det principiellt saknar betydelse om den faktiska lagringen sker i Sverige eller utomlands. Detta eftersom denne på egen hand kan förete handlingen vid den svenska rättegången. Om editionssvaranden är bosatt utomlands och handlingen finns utomlands kan emellertid rätten för svenska domstolar att utfärda ett editionsföreläggande vara begränsad. HD menar dock att svenska domstolar fortfarande i sådana situationer måste anses ha en rätt att rikta ett editionsföreläggande mot editionssvaranden i egenskap av att denne är part vid en svensk rättegång och att föreläggandet avser att svaranden ska förete handlingen vid den svenska domstolen.²⁵² Vidare menar HD att det inte finns något hinder för en svensk domstol att förena editionsföreläggandet med vite så länge editionssvaranden inte föreläggs att bryta mot de gällande lagarna i det landet som bevisupptagningen ska ske. Detta eftersom föreläggandet ska fullgöras i Sverige. Det innebär således även att ett användande av processuella tvångsmedel för fullgörandet av bevisupptagningen är möjligt. HD vidhåller emellertid att svensk domstol inte kan besluta om tvångsåtgärder på utländskt territorium, såsom verkställighetsåtgärder genom KFM.

Mot bakgrund av ovanstående beslutade HD i målet att J.K. ansågs ha en ovillkorlig rätt till tillgång av handlingarna genom inloggning till danska Skattestyrelsen och därför uppfyllde innehavskravet i 38 kap. 2 § RB. HD ansåg även att omständigheten att editionsföreläggande riktades mot honom och att han skulle inge dem till svensk domstol inte berörde den danska myndigheten på ett sådant sätt att begäran om rättslig hjälp med bevisupptagning skulle bli aktuellt. HD biföll således V.K.P:s yrkande om edition.

5.2 Tidigare rättspraxis

HD:s ställningstagande i NJA 2022 s. 249 innebär att det principiellt saknar betydelse om den eftersökta handlingen faktiskt lagras i Sverige eller utomlands, så länge editionssvaranden finns i Sverige. Om handlingen finns utomlands och editionssvaranden är bosatt utomlands kan möjligheten för en svensk domstol att meddela ett editionsföreläggande mot editionssvaranden dock vara begränsat. HD menar emellertid att det finns en rätt för en svensk domstol att kunna meddela ett editionsföreläggande i en sådan situation så länge editionssvaranden är part i rättegången och föreläggandet avser ett företeende vid den svenska domstolen.²⁵³ NJA 2022 s. 249 utgör också den enda gången som en svensk prejudikatinstans prövat de civilrättsliga förutsättningarna för bevisupptagning i utlandet, och därmed också fenomenet rörande extraterritoriell edition.²⁵⁴ Svenska domstolar har dock i

---

²⁵² HD refererar till Westbergs resonemang i Westberg (2010), s. 733 f.

²⁵³ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023), kommentaren till 38 kap. 2 §.

²⁵⁴ Jfr. Fitger m.fl., (2023), kommentaren till 38 kap. 2 §. Lindell (2020) s. 573 ff. Ekelöf (2009) s. 263–270.

tidigare fall förhållit sig till frågan då en utländsk domstol framställer en begäran om bevisupptagning i Sverige.²⁵⁵ I RH 1992:26 framhöll hovrätten att en dansk framställning om bevisupptagning i enlighet med den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen var en förutsättning för att kunna bevilja bevisupptagning i Sverige från en utländsk domstol. Även om rättsfallet har ett begränsat prejudikatvärde torde det tyda på en tidigare befast uppfattning att bevisupptagning mellan olika stater, också mellan Danmark och Sverige som även NJA 2022 s. 249 berör, ska ske inom ramen för ett konventionsbaserat samarbete.

5.3 Idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning

Argumentationen för att berättiga ett editionsföreläggande riktat mot en utländsk persons handling i utlandet som HD anlägger i NJA 2022 s. 249 baseras på idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning, som Peter Westberg redogör för i boken *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*.²⁵⁶ Westberg beskriver den nationella distansstyrda informationsanskaffningen som ett sätt att anpassa nationell lagstiftning för att skapa extraterritoriell informationsåtkomst utan att kränka andra staters suveränitet eller på ett sätt som vore oförenligt med internationella konventioner.²⁵⁷ Det är också en sådan metod som HD försöker genomföra i NJA 2022 s. 249. Medan metoden inte har använts i Sverige tidigare är användningen av den ingen nyhet i andra stater. I bland annat Nederländerna, Förenade konungariket, USA och till viss del i Tyskland, finns det ett system för en nationell distansstyrd informationsanskaffning/bevisupptagning.²⁵⁸ I de staterna kan de nationella domstolarna förelägga en part att avlämna bevisning från ett annat land i utan att göra en framställning om bevisupptagning till den berörda staten.²⁵⁹

Kännetecknande för den nationella distansstyrda informationsanskaffningen är tanken på att ett editionsföreläggande som döms ut mot editions svaranden i en nationell rättegång otvivelaktigt kan få extraterritoriell räckvidd och effekter, men att det då rör sig om faktiska, och inte rättsliga effekter. Av den anledningen är det inte fråga om någon typ av rättslig åtgärd som företas av forumstaten eller forumdomstolen på utländskt territorium. Därför bör inte heller åtgärden kränka den andra statens suveränitet eller vara oförenligt med internationella konventioner.²⁶⁰ Westberg menar emellertid att den distansstyrda informationsanskaffningen måste underkastas två väsentliga krav för att kunna tillämpas i tvister med internationella inslag. Det första kravet hänförs till mot vem editionsföreläggandet kan riktas. En nationell

---

²⁵⁵ Se bl.a. RH 1992:26 och RH 1991:109.

²⁵⁶ Se NJA 2022 s. 249 p. 19.

²⁵⁷ Westberg (2010), s. 730.

²⁵⁸ Jansen (2022), s. 138 f.

²⁵⁹ Jansen (2022), s. 138 f.

²⁶⁰ Jfr. Westberg (2010), s. 733.

domstol kan inte rikta ett editionsföreläggande mot en person som domstolen inte har jurisdiktion över, med andra ord, en person som inte befinner sig i domstolslandet, är medborgare i samma stat som forumdomstolen eller är part vid den aktuella rättegången.²⁶¹ Givetvis kan en sådan jurisdiktion erhållas på mer eller mindre vaga grunder, beroende på domstolslandets egna tolkning av internationella jurisdiktionsregler.²⁶² Det innebär att information som tredje man i ett annat land besitter, typiskt sett aldrig går att direkt förelägga att förete vid en nationell rättegång via en distansstyrd informationsanskaffning. Inbegripet detta ska domstolen heller inte via editions svaranden försöka frambringa information från en tredje part som domstolen inte har jurisdiktion över.²⁶³ Det andra kravet enligt Westberg hänför sig till metoden för informationsanskaffningen. Även det andra kravet relaterar till att fortsatt upprätthålla respekten för andra staters suveränitet, och innebär att användandet av tvångsmedel för att erhålla informationen endast får utövas inom rättegångslandets territorium.²⁶⁴ Därav får den nationella domstolen endast meddela beslut som innebär att en part, genom hot om tvångsmedel, åläggs att uppta bevisning som finns i domstolslandet. Domstolen har alltså inte möjlighet att genom tvångsmedel förelägga en part att uppta bevisning utanför domstolslandet, då det skulle kränka den andra statens suveränitet. Troligtvis avses här tvångsmedel likt att KFM inhämtar bevisningen i utlandet och inte inomprocessuella tvångsmedel som exempelvis vite.

HD:s resonemang i NJA 2022 s. 249 om att ett föreläggande mot en part vid rättegången att förete en handling som finns utomlands endast får en faktisk, och inte en rättslig effekt i staten som handlingen befinner sig i ligger i linje med systemet som används i USA.²⁶⁵ Det amerikanska förhållningssättet förefaller närmast bygga på uppfattningen att den extraterritoriella räckvidd ett editionsföreläggande mot en part eller handlingar i utlandet får, endast har en faktisk, och inte rättslig verkan i den andra staten, varför editionsföreläggandet inte inkräktar på den andra statens suveränitet.²⁶⁶ Resonemanget bakom detta är att platsen där skyldigheten att medverka till att förete bevisningen uppstår och utförs är båda i USA, där amerikanska domstolar får, genom tvångsmedel, tillgodose att bevisningen framställs till domstolen, utan att kränka en annan stats suveränitet. På så vis är det inte heller den amerikanska domstolen som har i uppgift att inhämta bevisningen på yrkande av editions sökanden, även om bevisningen finns i en annan stat. Den uppgiften tillfaller i stället editions svaranden, som genom hot om böter eller fängelsestraff har en skyldighet att förete de efterfrågade handlingar som han eller hon innehar eller har kontroll över. Skyldigheten gäller båda parterna vid den amerikanska rättegången, oavsett nationalitet.²⁶⁷ På så sätt

---

²⁶¹ Westberg (2010), s. 733.

²⁶² Westberg (2010), s. 733.

²⁶³ Westberg (2010), s. 733 f.

²⁶⁴ Westberg (2010), s. 734.

²⁶⁵ Se NJA 2022 s. 249 p. 17.

²⁶⁶ Westberg (2010), s. 731.

²⁶⁷ Westberg (2010), s. 731 f.

utövas inte några tvångsmedel i staten där bevisningen finns, utan den informationskyldige parten har en skyldighet att inom ramen för den nationella rättegången självant anskaffa bevisningen. Således utövar inte den amerikanska domstolen direkt jurisdiktion i den utländska staten. Den amerikanska ståndpunkten om en nationell distansstyrd informationsanskaffning belyses genom rättsfallet *Aerospatiale*²⁶⁸ från den amerikanska Högsta domstolen. I målet vid den amerikanska domstolen hade den amerikanska käranden begärt att det franska svarandebolaget skulle förete handlingar som fanns i Frankrike. Det franska svarandebolaget invände och menade om de själva skulle förete dessa handlingar riskerade de att bryta mot fransk lag. De menade i stället att förfarande skulle gå genom 1970 års Haagkonventions regler, som både USA och Frankrike var parter till. Den amerikanska Högsta domstolen beslutade slutligen att 1970 års Haagkonvention inte nödvändigtvis behövde vara tillämplig då en amerikansk domstol har jurisdiktion över en utländsk part vid en rättegång och den utländske parten har kontroll över den efterfrågade handlingen, även om handlingen är lokaliserad i en annan stat. Den amerikanska Högsta domstolen menade även att ett strikt användande av 1970 års Haagkonvention vid anskaffning av bevisning utomlands, skulle hindra amerikanska domstolars möjlighet att effektivt förelägga parter att förete bevisning i mål med internationella parter. Dessutom avvisade den amerikanska Högsta domstolen tanken om att respekt för andra staters suveränitet och rättssystem automatiskt krävde efterlevnad av 1970 års Haagkonventions förfarande.

I viss mån anser inte heller Tyskland att 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisupptagningsförordning är exklusivt tillämplig i liknande situationer, i synnerhet vad det gäller extraterritoriella editionsförelägganden. Metoden för att åstadkomma nationell distansstyrd informationsanskaffning har emellertid här lösts på ett något annorlunda sätt än i USA.²⁶⁹ I Tyskland anses ett extraterritoriellt editionsföreläggande utan den utländska statens samtycke eller genom användandet av ett konventionsförfarande vara godtagbart under förutsättningarna att editionsföreläggandet riktas endast riktas mot någon som är part i rättegången samt att förpliktigandet sanktioneras med en bevisbörderegul och inte några andra processuella tvångsmedel.²⁷⁰ På så sätt kan en tysk domstol på liknande sätt ålägga en part i rättegången att förete handlingar med ett hot om inomprocessuella sanktioner. Att ålägga editionsvaranden med en bevisbörda för en viss omständighet innebär att om han eller hon inte kan förete den utländska efterfrågade handlingen, kommer den tyska domstolen att lägga motpartens version om den tvistiga omständigheten till grund för sitt avgörande.²⁷¹ Jansen är emellertid av uppfattningen att tyska domstolar är något motvilliga till att använda den

---

²⁶⁸ Case of Societe Nationale Industrielle Aerospatiale v. United States District Court for the Southern District of Iowa (1987).

²⁶⁹ Se. Jansen (2022), s. 121 och Westberg (2010), s. 730.

²⁷⁰ Jfr. Artikel 142 Zivilprozessordnung. Se även Jansen (2022), s. 121 och Westberg (2010), s. 730.

²⁷¹ Westberg (2010), s. 730, 734–738.

metoden och hänvisar ofta editionssökanden till att i stället, med hjälp av den tyska domstolen, bedriva konventionsbasead bevisupptagning med genom en förfrågan till en utländsk domstol.²⁷² Icke desto mindre påvisar det tyska systemet en möjlighet till att komma tillrätta med problemet då väsentlig bevisning återfinns i ett annat land, utan att involvera eller kränka andra staters suveränitet. Jansen har beskrivit domstolars tillämpning av den nationella distansstyrda informationsanskaffningen som att vara ”*pro-forum biased*”, det vill säga att domstolarna i de staterna anser sig ha närmast universell jurisdiktion över bevisupptagningsfrågor så länge målet framför dem har anhängiggjorts vid just den nationella domstolen och *lex fori* tillämpas. På så sätt bortser metoden ofta från processordningen i de staterna där bevisningen finns.²⁷³

---

²⁷² Jansen (2022), s. 121.

²⁷³ Jansen (2022), s. 138 f.

6 Reflektioner och slutsatser

6.1 Inledning

Syftet med uppsatsen är att utreda de rättsliga förutsättningarna för gränsöverskridande bevisanskaffning i svensk rätt, med särskilt fokus på extraterritoriella editionsförelägganden som riskerar att hamna i konflikt med både internationella överenskommelser och således även andra staters suveränitet. Som ofta är fallet inom den internationella rätten är det sällan en enkel uppgift att fullständigt reglera och upprätthålla en harmoniserad och heltäckande ordning inom något rättsområde, så även vad det gäller internationell- och gränsöverskridande bevisupptagning. De tre internationella instrumenten som Sverige är bunden av, 1970 års Haagkonvention, EU:s bevisupptagningsförordning och den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen syftar alla till att underlätta för medlemsstaternas domstolar att få till stånd bevisupptagning i en annan medlemsstat. Genomgående för de nämnda internationella instrumenten är att de eftersträvar att möjliggöra detta genom att etablera förfaranderegler som ska följas av både de ansökande och anmodade domstolarna. De internationella instrumenten fastställer på så sätt hur en förfrågan ska utformas, vad den ska innehålla, i vilka fall instrumentet i fråga är tillämpligt och på vilka olika sätt en domstol kan gå till väga för att genomföra bevisupptagning enligt instrumenten utan att kränka den andra statens suveränitet. Som utgångspunkt ska en förfrågan från en domstol som uppfyller de formkrav och förfaranderegler som uppställs genom de internationella instrumenten godkännas av den anmodade staten. Genom sitt anslutande och deltagande i de internationella överenskommelserna/instrumenten har staterna accepterat att medverka till ett internationellt samarbete beträffande bevisupptagning i civilrättsliga mål, så länge förfrågan om bevisupptagning och bevisupptagningen i sig efterlever de krav som ställs. De internationella instrumenten möjliggör emellertid för den anmodade staten/domstolen att vägra en förfrågan utifrån vissa särskilt stadgade vägransgrunder. Vägransgrunderna hänför sig generellt till förfrågningar som strider mot förfarande- eller formkrav, den anmodade statens rättsordning, men i synnerhet bevisupptagningsförfrågningar som riskerar att kränka den anmodade statens suveränitet.

Förutom i samband med de nyssnämnda vägransgrunderna är det inte alltid att det särskilt tydligt framgår av de internationella instrumenten att en del av syftet bakom deras tillkomst är kopplat till att upprätta en respekt för andra staters suveränitet. Hade stater inte motsatt sig eller betraktat en annan stats domstols bevisupptagning på deras territorium som en kränkning av deras suveränitet hade behovet av internationellt samarbete varit avsevärt mindre. Det kan betraktas som en självklarhet, men faktum är att de internationella instrumenten omnämner, och reglerar i liten utsträckning frågor som går att hänföra till staters suveränitet och jurisdiktion. Instrumenten möjliggör

visserligen för medlemsstaterna att på ett accepterat sätt inhämta bevisupptagning i en annan stat, för att i sin tur nationellt kunna bedriva en så effektiv och rättvis rättegång som möjligt utan att en annan stats suveränitet kränks. En till synes vedertagen uppfattning inom det internationella samfundet är att inget nationellt regelsystem tillerkänns världsomfattande giltighet och att stater endast har en exklusiv rätt att utöva jurisdiktion över rättssubjekt inom sitt eget territorium. Vad de internationella instrumenten emellertid bortser från är de skilda uppfattningarna stater har angående hur långt deras jurisdiktion sträcker sig och på vilka grunder den baseras, samt vilka nationella metoder som används för att bedriva bevisanskaffning och bevisupptagning. Ofta sammanfaller en stats uppfattning om deras jurisdiktionsbehörighet att bedriva bevisupptagning med då de anser sig ha jurisdiktion att pröva målet från första början. Men även om andra stater accepterar att domstolen som tar upp målet genom tillämpningen av någon av anknytningsgrunderna har jurisdiktion att pröva målet, betyder det inte att andra stater accepterar att det innebär en universell rätt för domstolen att uppta bevisning på en annan stats territorium. Anser inte en stat att editionsföreläggandet innebär ett utövande av jurisdiktion på en annan stats territorium, finns det heller ingen direkt anledning att använda sig av de internationella instrumenten för bevisupptagning. Med andra ord utgår de internationella instrumenten från att alla anslutande stater väljer att använda sig av en konventionsbaserad metod för att bedriva bevisupptagning i en annan stat.

Bevisligen finns det andra metoder som kringgår det domstols- och konventionsbaserade förfarandesättet som de internationella instrumenten utgår från. Medan det konventionsbaseradesystemet utgör det mest framträdande, i åtminstone de europeiska staterna och inte minst genom det unionsrättsliga samarbetet, finns det i många stater inslag av bevisanskaffning som i större utsträckning förlitar sig på enbart sin nationella processordning och jurisdiktionen som den behöriga domstolen utövar mot parterna i målet vid den nationella domstolen. Tanken grundar sig i en uppfattning att ett editionsföreläggande enligt domstolslandets lag mot en part i rättegången inte ger upphov till några juridiska effekter i den stat där bevisningen ska upptas, utan endast faktiska effekter. En sådan ordning kan således rättfärdigas genom en tolkning av territorialitetsprincipen som inte strikt baseras på domstolslandets geografiska gränser utan snarare genom att parterna är en del av en rättegång i den staten, det vill säga en personlig jurisdiktion. Många gånger blir det således en uppgift för parterna att förete efterfrågad bevisning på eget bevåg, där domstolen visserligen anser sig äga jurisdiktion över parterna och att uppta deras rättshandlingar, men inte har en faktisk möjlighet att ändå uppta utländsk bevisning utan att kränka en annan stats suveränitet. Äger parten tillgång till bevisningen kan domstolen i stället, med hot om rättsliga sanktioner, förelägga parten att inkomma med bevisningen. Föreläggandet i sig utövas fortfarande under domstolslandets lag och territorium och får därför inte heller någon direkt juridisk effekt i annat land.

6.2 Svenska bevisupptagningsregler i förhållande till internationell rätt

Redan i 35 kap. 12 § framgår en särskild bestämmelse som stadgar att frågor om upptagande av bevis i utlandet gäller vad som särskilt är stadgat. Bestämmelsen syftar närmast på lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol och den tillhörande kungörelsen, men även lag (2003:493) om EU:s förordning om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. Hänvisandet till nyssnämnda lag, som genomför EU:s bevisupptagningsförordning till svensk rätt, visar tydligt på EU-rättens, och i synnerhet EU:s bevisupptagningsförordnings företräde framför svensk rätt. Det stadgas även uttryckligen genom 1 § 1 st. 2 men. i lag (1946:817) att lagen, och därmed svenska regler för bevisanskaffning i utlandet är subsidiära i förhållande till EU:s bevisupptagningsförordning. Artikel 29(1) i EU:s bevisupptagningsförordning stadgar även explicit att bevisupptagningsförordningen har företräde framför 1970 års Haagkonvention och andra internationella överenskommelser om bevisupptagning. Det finns inte samma tydlighet gällande 1970 års Haagkonventions förhållande till svenska bevisupptagningsregler. Visserligen har Sverige en skyldighet att följa de bindande förpliktelser och regler som meddelas genom 1970 års Haagkonvention. Dessutom är lag (1947:817) till stor del baserad på 1970 års Haagkonvention och dess föregångare. Samtidigt, anger varken 1970 års Haagkonvention eller svensk rätt något krav på att tillämpa 1970 års Haagkonventions regler framför svensk rätt. Medan förfarandesättet för bevisupptagning som EU:s bevisupptagningsförordning reglerar, således borde ha företräde framför de svenska förfarandereglererna då bevisupptagning ska ske utomlands, finns det inte någon bestämmelse i varken svensk rätt eller genom EU:s bevisupptagningsförordning som "tvingar" svensk domstol att exklusivt använda sig av metoderna för bevisanskaffning enligt bevisupptagningsförordningen framför andra metoder. Detta trots unionsrättens företräde. Detsamma bör troligtvis även gälla för den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen.

Det går möjligtvis att återkoppla till att möjligheten för svensk domstol att begära bevisupptagning i utlandet från första början är fakultativ, det vill säga att det ytterst åvilar den svenska domstolen att besluta om bevisupptagning i utlandet. Den fakultativa beslutsrätten om bevisupptagning i utlandet som svenska domstolar besitter, ger uttryck för ett domstolsadministrerat förfarande där beslutsrätten för inhämtning av utländsk bevisning ligger hos domstolen. Domstolen har även befogenhet att avvisa ett editionsyrkande som anses vara irrelevant, överflödigt eller onödigt kostsamt. Det kan ses som en kontrast i förhållande till den dispositiva tvistemålsprocessen i övrigt, som annars starkt präglas av kontradiktionsprincipen och framför allt principen

om att det är parterna som svarar för bevisningen i enlighet med 35 kap. 6 § RB. Medan det givetvis fortfarande är så att parterna svarar för bevisningen i målet och lägger upp sin bevisföring på det sätt som de anser styrker deras talan på bästa sätt, tycks de svenska domstolarna äga frågan avseende upptagandet av utländsk bevisning. Det gäller så till vida den utländska bevisningen inte kan upptas på frivillig väg, utan domstolens inblandning. Det domstolsadministrerade förfarandet för bevisupptagning utomlands ligger enligt mig i linje med de förfaranden och metoder som både 1970 års Haagkonvention och EU:s bevisupptagningsförordning förutsätter. Där domstolen väljer framställa en förfrågan om bevisupptagning i en annan stat till en behörig domstol eller myndighet i den andra staten, genom en konventionsbaserad metod. Skälen varför svenska domstolar väljer att använda en sådan metod framgår inte direkt ur svensk lagstiftning eller förarbeten, även om det inte är långsökt att anta att det sker utav respekt för att bevisupptagningen på en annan stats territorium ska ske med respekt för statens suveränitet. Vilket ändå något tydligare framgår ur de internationella konventionerna, och även ur domskälen från NJA 2022 s. 249. Med tanke på att en ansökan om bevisupptagning som uppfyller kraven enligt de internationella instrumenten som utgångspunkt ska verkställas av den anmodade staten, finns det enligt mig inte heller någon direkt anledning för en svensk domstol att försöka kringgå förfarandet som de internationella instrumenten ställer upp. Möjligtvis finns det ett intresse av att se bevisupptagningen vid den nationella rättegången, som en angelägenhet för domstolen att bedriva en snabbare och mer effektiv rättegången. Skulle domstolen på egen hand, eller genom att förelägga någon av parterna att anskaffa bevisning i utlandet riskerar domstolen att kränka den andra statens suveränitet, om inte samtycke från den staten underförstått har inhämtats genom förfarandesättet genom de internationella instrumenten. Den begränsade tidigare rättspraxis som finns, visar även att Sverige typiskt sett har valt att välja ett sådant konventionsbaserat samarbete mellan stater, som dessutom är att anse som huvudregel mellan de europeiska staterna.

Sammanfattningsvis påverkar de internationella instrumenten, i form av 1970 års Haagkonvention, EU:s bevisupptagningsförordning och den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen de svenska civilprocessuella reglerna om bevisanskaffning och edition i relativt liten utsträckning vad gäller möjligheten för parterna att bedriva sin processföring och vidta de processhandlingar som de bygger sin talan på. Som utgångspunkt gäller alltså att de svenska processuella reglerna styr när och hur bevisning ska föras och tas upp. De internationella instrumenten skapar snarare ett förfarandesätt och möjlighet för den aktuella domstolen i tvisten att se till att bevisupptagning åt parterna kan ske på ett sätt respekterar den anmodade statens processordning och suveränitet. På sätt och vis kan även den ansökande domstolen fungera som en garant för att editionssökanden får tag i den eftersökta bevisningen samtidigt som den anmodade statens rättsordning och suveränitet respekteras.

6.3 Förutsättningar för ensidiga editionsföreläggande med extraterritoriell effekt

Vid en överblick av de krav som ställs på ett editionsyrkande för att framgångsrikt få domstolen att bevilja ett editionsföreläggande mot editionssvarande förekommer det inte några geografiska begränsningar. Kraven som uppkommit dels genom lagstiftning, dels genom förarbeten och rättspraxis gäller formen för handlingen, identifikationen av handlingen, att handlingen på ett jämförbart sätt innehas av editionssvaranden, att handlingen är av bevisbetydelse i tvisten och att editionsförelägandet inte innebär ett oproportionerligt intrång för editionssvaranden i jämförelse till handlingens bevisvärde i tvisten. Det finns med andra ord inte något krav på att handlingen måste kunna upptas som bevisning inom Sveriges territorium för att ett editionsföreläggande ska kunna meddelas mot editionssvaranden. Generellt utgör kraven som uppställs på ett editionsyrkande däremot ett slags skydd för editionssvaranden för att slippa underkastas obefogade intrång och planlös efterforskning av privata dokument i sin privata sfär. Inledningsvis måste editionssökanden med tillräckligt hög grad av precision identifiera vilka handlingar som denne avser tjäna som bevis för dennes talan. Editionssökanden måste alltså med viss säkerhet veta vilken typ av handlingar som denne eftersöker och till vilket bevisstema de avser styrka. Om editionsyrkandet riskerar att avse ett alltför stort antal handlingar kan det inte bifallas. Vidare krävs också att handlingarna som efterfrågas faktiskt också kan antas äga betydelse som bevis i tvisten. Är omständigheten som editionssökanden försöker bevisa utan betydelse, eller endast av låg betydelse och bevisningen kan föras på annat sätt bör domstolen ogilla editionsyrkandet till förmån för editionssvaranden. Den möjliga bevisrelevansen bör även ställas mot editionssvarandens intresse av att slippa ett intrång i sin privata sfär i en typ av proportionalitetsbedömning.

Jag har medvetet valt att spara de två resterande kraven, innehavskravet och kravet på en skriftlig handling. Detta eftersom det i min mening är dessa två kraven som särskilt möjliggör att ett editionsföreläggande kan få extraterritoriell effekt. Som redan redogjorts för, finns det inga begränsningar för att ett editionsföreläggande ska få extraterritoriell effekt. En sådan ordning skulle visserligen te sig märklig medtanke på bestämmelserna i lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol, bestämmelsen i 35 kap. 12 § RB och de internationella instrumenten för bevisupptagning som Sverige är part till för gränsöverskridande bevisupptagning. Först och främst innebär kravet på själva handlingen inte att den nödvändigtvis måste vara skriftlig. Det är numera konstaterat genom rättspraxis att bestämmelsen i 38 kap. 2 § RB även omfattar handlingar som lagras i elektronisk form och det centrala inte är handlingens fysiska utformning, utan snarare dokumentets intellektuella tankeinhåll. Tillsammans med tillämpningen av innehavskravet innebär det att ett större antal handlingar, även utanför Sveriges territorium, kan bli föremål för ett editionsföreläggande. Innehavskravet har redan innan NJA 2022 s. 249 konstaterats vara tillämplig

även på handlingar som editionssvaranden inte fysiskt besitter. I rättsfallet konstateras, baserat på tidigare praxis, hur det är tillräckligt att editionssvaranden på ett jämförbart sätt till fysisk besittning har tillgång till handlingen för att kunna betraktas som innehavare. Det innebär att editionssvaranden kan betraktas som innehavare såväl elektroniska handlingar, likt andra handlingar var som helst i världen så länge han eller hon har en ovillkorlig rätt till handlingen, även om handlingen innehas av en tredje person. Med det i beaktande står det tydligt att ett editionsföreläggande kan få extraterritoriell effekt i en annan stat om editionssvaranden innehar en handling som förvaras i den andra staten.

Baserat på ovanstående resonemang, framstår det därför inte finnas några begränsningar enligt RB:s bestämmelser eller HD:s rättspraxis från möjligheten att ett editionsföreläggande vid en svensk rättegång får extraterritoriella effekter. Om en svensk domstol förelägger en part att förete en handling som finns i utlandet, innebär föreläggande initialt att det är parten själv som ombesörjer själva bevisupptagningen. Med hot om vite eller annan inomprocessuell sanktion, är det alltså parten själv bereder tillgång till handlingen åt sig själv, rätten och i slutändan motparten. I ett sådant stadi får editionsföreläggandet endast en faktisk effekt i det land där editionssvaranden upptar bevisningen. Det blir däremot en skillnad i det fall då den svenska domstolen själv bedriver bevisupptagningen i utlandet eller utövar faktisk jurisdiktion på en annan stats territorium. Om editionssvaranden inte visar sig villig eller kapabel till att uppta och förete bevisningen på egen hand kan domstolen enligt svensk rätt besluta att upptagning ska genom tvångsmedel via KFM:s försorg. Skulle domstolen via KFM eller på egen hand välja att uppta bevisningen i utlandet skulle det emellertid innebära att ett utövande av jurisdiktion på den utländska statens territorium. Finns det inte samtycke eller på förhand accepterat förfarande genom något av de internationella instrumenten kan det således innebära en kränkning av den utländska statens suveränitet.

I rättsfallet NJA 2022 s. 249 beslutade HD om att förelägga editionssvaranden att förete bevisning belägen i utlandet på egen hand, det vill säga att HD inte genom den utländska domstolen ombesörjde bevisupptagningen. Medan det inte framgår av domen hur editionssvaranden bemötte det slutliga editionsföreläggandet, som baserades på editionssvarandens ovillkorliga förfogande- och bestämmanderätt och innehav av den eftersökta handlingen, hade det kunnat tänkas editionssvarandens motvilja, trots hot om processuella tvångsåtgärder, att förete handlingen skulle föranleda HD att ändå begära den utländska domstolens hjälp att uppta bevisningen. Alternativet, att HD på egen hand skulle uppta bevisningen mot både editionssvaranden och den utländska statens samtycke skulle sannolikt innebära en kränkning av den utländska statens suveränitet, eftersom utövande av jurisdiktion på den utländska statens territorium skulle innebära juridiska effekter där. Jag delar HD:s resonemang om att det enligt svensk rätt finns förutsättningar, baserat

på innehavskravet, att besluta om ett editionsföreläggande mot handlingar i utlandet utan att begära den utländska statens samtycke i förhand. Det finns emellertid en risk med ett sådant förfarandesätt, att den utländska staten i förlängningen, och beroende på editions svarandens möjligheter att tillgå handlingen, uppfattar ett sådant editionsföreläggande som en kränkning av deras suveränitet. På så sätt kräver fortfarande ett sådant ensidigt extraterritoriellt editionsföreläggande editions svarandens medverkan i viss mån.

6.4 En utvidgning av möjligheten till ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden?

Frågan om utgången i NJA 2022 s. 249 innebär att svenska domstolar numera har en större möjlighet att utdöma ensidiga editionsföreläggande med extraterritoriell effekt än tidigare framstår inte helt klart. Även om tidigare rättspraxis, i synnerhet från en svensk prejudikatinstans, är högst begränsad tycks den tidigare svenska uppfattning ha varit att bevisupptagning i utlandet ska utföras genom internationellt konventionsbaserat samarbete med den andra berörda staten. Tingsrättens beslut i målet NJA 2022 s. 249 påvisade en liknande försiktighet som tidigare tycks ha präglat bevisupptagningsfrågor i utlandet. Tingsrätten påpekade att en annan stat inte kan besluta om tvångsåtgärder på en annans stats territorium utan stöd i en bi- eller multilateral konvention. I brist på en tillämplig konvention genomförde tingsrätten en prövning utifrån det innehavskravet för förutsättningarna för att meddela editionsföreläggande, för att sedan genom hjälp av dansk domstol uppta bevisningen. Hovrättens beslut i målet utgör en något mer liberal eller ”*pro-forum biased*” inställning till problemet. Även hovrätten relaterade till innehavskravet och menade att omständigheten att även om handlingarna förvarades av en annan part i utlandet, medförde editions svarandens faktiska tillgång, kontroll och rätt till handlingarna att de kunde företes i rättegången. Detta utan hjälp av den utländska tredje parten eller genom att begära rättslig hjälp från dansk domstol. Likaså delar HD i stor utsträckning hovrättens resonemang på så sätt att tolkningen av innehavskravet medför en möjlighet för editions svaranden att förete handlingarna utan att behöva involvera hjälp från dansk domstol. Som bekant är Danmark inte part till varken 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisupptagningsförordning. Vad som är intressant är att HD ändå ställer sig frågande till huruvida en svensk domstol överhuvudtaget behöver använda sig av de instrumenten, då editions svaranden uppfyller innehavskravet genom en ovillkorlig bestämmande- och förfoganderätt över handlingen.

HD:s resonemang baseras tydligt på idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning som Westberg flera år tidigare skissade på. HD medger att ett sådant editionsföreläggande skulle få faktiska extraterritoriell räckvidd i landet där bevisupptagningen sker, men inte en rättslig effekt då föreläggandet och dess konsekvenser sker inom ramen för en svensk

rättegång och inte innebär ett utövande av jurisdiktion utanför Sveriges territorium. Ett utövande av tvångsmedel på utländskt territorium genom KFM eller att domstol själv upptar bevisning får emellertid en faktisk rättslig effekt i den utländska staten, till skillnad från ett editionsföreläggande förenat med vite eller bevisbörderegler inom den svenska rättegången. HD:s resonering i målet och reservation inför utövandet av faktisk jurisdiktion i utlandet efterlever de krav som Westberg ställer upp enligt idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning. Detta eftersom föreläggandet för bevisupptagningen utövas inom ramen för rättegången i domstolslandet och editionsvaranden är part till den nationella tvisten. Det går även att säga att HD i viss utsträckning tillämpar liknande principer som görs i det amerikanska rättsfallet *Aerospatiale*, som utgör ett annat exempel på ett rättsfall som tillämpar sig av idén av ett nationellt distansstyrt informationsanskaffande. Med det anför jag mig till uttalandet att HD inte anser sig behöva tillämpa en tillämplig bevisupptagningskonvention, likt 1970 års Haagkonvention, då den svenska domstolen har jurisdiktion över parten vid den nationella rättegången och parten i fråga har kontroll över den eftersökta handlingen.

Medan det i mitt tycke står tydligt att HD har anammat idén om en nationell distansstyrd informationsanskaffning genom NJA 2022 s. 249, är det inte lika självklart att det innebär en utvidgning av möjligheten till ensidiga extraterritoriella editionsförelägganden, eller om det är en vidareutveckling av innehavskravet enligt 38 kap. 2 § RB. HD har tidigare utvecklat innehavskravet genom att betrakta ägaren till elektroniskt lagrade handlingar och handlingar lagrade hos tredje man som innehavare av den fortsatta innehavaren av eftersökta handlingen. Bestämmelsen om editionsyrkande från år 1942 har på så sätt uppdaterats och anpassats till dagens rättsliga läge. Det är möjligt att HD ser prejudikatbildandet genom NJA 2022 s. 249 som ett sätt att undgå ett kringgående av att editionsvaranden inte längre skulle ses som innehavare till handlingen trots att den befins utomlands. Därav framstår det som naturligt att editionsvaranden skulle ha en fortsatt skyldighet att förete handlingen vid en svensk rättegång, trots eventuella hinder som kan uppstå genom användandet av en konventionsbaserad metod för bevisupptagningen. Det är också möjligt att HD, genom sitt uttalande angående behovet av att använda en konventionsbaserad metod anser, likt skälen i *Aerospatiale*, att ett strikt användande av exempelvis 1970 års Haagkonvention skulle hindra möjligheten att effektivt förelägga parter att förete bevisning i ett mål där delar av bevisningen finns i en annan stat. Oavsett vad, innebär NJA 2022 s. 249 ett förtydligande om att en svensk domstol är oförhindrad att förelägga editionsvaranden att förete en handling, även om såväl editionsvaranden som den aktuella handlingen befinner sig utomlands, så länge parten har tillgång till handlingen och är part vid den svenska rättegången.

Det är inte möjligheten till extraterritoriell edition i sig som har utvidgats genom NJA 2022 s. 249. Regleringen och möjligheten till att uppta bevisning i utlandet har funnits sedan rättegångsbalkens införande och även särskilt reglerats genom lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol. Rättsfallet innebär däremot en större möjlighet för svenska domstolar att utifrån de nyssnämnda förutsättningarna för en nationell distansstyrd informationsanskaffning kunna uppta bevisning utan den utländska domstolens godkännande eller hjälp.

6.5 Avslutande reflektioner

Sammanfattningsvis står det klart genom NJA 2022 s. 249 att HD har möjliggjort för ensidiga extraterritoriella editionsföreläggande i situationer då en editionssvarandens bevisning befinner sig utomlands. Även om varken 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisupptagningsförordning var tillämpliga tycks HD även bekräfta att metoden som används i målet även hade varit tillämplig om så var fallet. Faktumet att den nationella distansstyrda metoden inte ger upphov till några rättsliga effekter i det land som bevisupptagningen sker borde också innebära att andra stater inte upplever sig få sin suveränitet kränkt. Samtidigt går det att ställa sig frågande till varför användandet av en sådan metod är nödvändig, särskilt i fall då det finns en tillämplig bi- eller multilateral överenskommelse om bevisupptagning. Faktum är att det även finns en överenskommelse mellan Sverige och Danmark, som var aktuellt i målet. Medan den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen inte är lika omfattande eller innefattar särskilda krav på den anmodade domstolen att bistå den ansökande domstolens ansökan, innefattar den likväl förfaranderegler för att underlätta bevisupptagning mellan staterna. Givet är att bevisupptagning genom den nordiska bevisupptagningsöverenskommelsen, eller genom 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisupptagningsförordning inte kan sägas vara lika effektiv som en nationell distansstyrd informationsanskaffning som HD tillämnar i NJA 2022 s. 249. Samtidigt riskerar HD att öppna för en rättstillämpning som i större utsträckning, trots allt, riskerar att uppfattas som en viss kränkning av utländsk suveränitet. I ljuset av EU:s bevisupptagningsförordning om samarbete kring bevisupptagning och det allmänt utbredda användandet av en konventionsbaserad metod på den europeiska kontinent framstår HD:s införande av en nationell distansstyrd metod för informationsanskaffning som något anmärkningsvärt. Det återstår att se huruvida övriga europeiska stater reagerar på användandet av en sådan metod, särskilt i fall då det finns tillämpliga internationella regelverk att tillgå.

Genom resultatet av uppsatsen går det att se hur nationell lagstiftning och rättspraxis samt internationella samarbeten samverkar och försöker att manövrera ett lagstiftningsområde som inte än har uppnått full internationell harmonisering och klarhet gällande frågor om territorialitet, suveränitet och bevisupptagning. Utfallet av NJA 2022 s. 249 utgör inte en särskilt stor förändring av det nationella förhållningssättet till bevisupptagning, men ger

upphov till frågor kring hur framtiden för internationell bevisanskaffning och samarbete kommer att se ut. Motiven för varför HD väljer att tillämpa en nationell distansstyrd metod för informationsanskaffning framgår inte av domen. Det hade enligt mig varit fullt möjligt för HD eller någon av underinstanserna att begära rättslig hjälp med bevisupptagning från dansk domstol, samtidigt framstår HD:s tillämpning av innehavskravet i 38 kap. 2 § RB som logiskt då resonemanget bakom tillämpningen visar prov på att Danmarks suveränitet rent juridiskt inte kränks. Det hade varit önskvärt och intressant om HD närmare motiverade anledningen till att den nationella distansstyrda informationsanskaffningen tillämpades i fallet. Detta för att närmare förstå när en sådan tillämpning kan bli aktuell i framtida fall. Står det exempelvis närmare till hands att tillämpa metoden i fall där varken 1970 års Haagkonvention eller EU:s bevisupptagningsförordning är tillämpliga eller handlar tillämpningen om metoden främst om att kunna bedriva en så effektiv rättegång som möjligt? Det är frågor som framtida rättsutveckling får besvara, tillsammans med principens fortsatta användning i rättstillämpningen.

Källförteckning

Litteratur

Bogdan, Michael & Hellner, Michael (2020) *Svensk internationell privat- och processrätt*, 9 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Bogdan och Hellner (2020)].

Derlén, Mattias; Lindblom, Johan; Naarttijärvi (2020) *Konstitutionell rätt*, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Derlén (2020)].

Ekelöf, Per Olof; Edelstam, Henrik; Heuman, Lars (2009), *Rättegång*. H. 4, 7 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Ekelöf (2009)].

Fitger, Peter m.fl. *Rättegångsbalken m.m.*, 2023-12-08, version 95, Nordstedts Juridik lagkommentarer. [cit. Fitger m.fl, Rättegångsbalken (2023)].

Hettne, Jörgen & Eriksson Otken, Ida (2011) *EU-rättslig metod*, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Hettne och Eriksson (2011)].

Heuman, Lars (1989/90) *Editionsförelägganden i civilprocesser och skiljetvister – Del 1*. Juridisk tidskrift, s. 3–46. [cit. Heuman (1989/90)].

Heuman (1995/96) *Editionssökadens moment 22 och yrkeshemligheter*. Juridisk tidskrift s. 449–455. [cit. Heuman (1995/96)].

Heuman (1999/00) *Editionsföreläggande avseende ADB-baserad information och proportionalitetsgrundsatsen*. Juridisk tidskrift s. 152–158. [cit. Heuman (1999/00)].

Hjertstedt, Mattias (2019) *Beskrivningar av rättsdogmatisk metod*. Juridiska institutionen, Umeå universitet, Umeå. [cit. Hjertstedt (2019)].

Jansen, René (2020) *Legal Privilege and Transnational Evidence-Taking – A Comparative Study on Cross-Border Disclosure, Evidence Shopping and Legal Privilege*. Intersentia, Cambridge. [cit. Jansen (2020)].

Kleinemann, Jan, “Rättsdogmatisk metod”, i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), (2018), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund. [cit. Kleinemann (2018)].

Lenaerts, Koen; Gutman, Kathleen; Tomasz Nowak, Janek (2023) *The Union Judicial System*, 2 uppl., Oxford University Press, Oxford. [cit. Lenaerts (2023)].

Lindell, Bengt (2021) *Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling*, 5 uppl., Iustus, Uppsala. [cit. Lindell (2021)].

Lowenfeld, Andreas F. (1994) *International Litigation and the Quest for Reasonableness*. Kluwer Academic Publishers Group, Dordrecht. [cit. AF Lowenfeld (1994)].

Lindblom, Per Henrik (1977) *Bevisvärde*. Uppsala universitet, Uppsala. [cit. Lindblom (1977)].

Magureite E, Trossevin (1986) *Extraterritorial Discovery under the Hague Evidence Convention*. Villanova University, Villanova. [cit. Maguerite E. Trossevin (1986)].

McClellan, David (2012) *International Co-operation in Civil and Criminal Matters*, 3 uppl., Oxford University Press, Oxford. [cit. McClellan (2021)].

Reichel, Jane, ”EU-rättslig metod”, i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), (2018), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studenlitteratur, Lund. [cit. Reichel (2021)].

Ryngaert, Cedric (2015) *Jurisdiction in International Law*, 2 uppl., Oxford University Press, Oxford. [cit. Ryngaert (2015)].

Sandgren, Claes (2005) *Är rättsdomatiken dogmatisk?* Juridiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm. [cit. Sandgren (2005)].

Storskrubb, Eva (2008) *Civil Procedure and EU Law: A Policy Area Uncovered*. Oxford University Press, Oxford. [cit. Storskrubb (2008)].

Sundin, Bertil, lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol 3 §, Karnov 2024-05-05 (JUNO). [cit. Sundin (1946:817)].

Wallace, Cynthia Day (2003) ”Extraterritorial” *discovery and U.S. Judicial Assistance: Prompting Reciprocity or Exacerbating Juridicary Overload?* The International Lawyer, vol. 37 No. 4. [cit. C Day Wallace (2003)].

Welamson, Lars (1982) *Svensk rättspraxis*. SvJT, s. 81–192. [cit. Welamson (1982)].

Westberg, Peter (2010) *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*. Norstedts juridik, Stockholm. [cit. Westberg (2010)].

Westberg, Peter (1988) *Domstols officialprövning – en civilprocessuell studie i anslutning till RB 17:3 p. 1*. Juristförlaget i Lund, Lund. [cit. Westberg (1988)].

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1942:5 Kungl. Maj:ts proposition nr 5 till riksdagen med förslag till rättegångsbalk.

Prop. 1948:80 Kungl. Maj:ts proposition nr 80 till riksdagen med förslag till lag om ändring i strafflagen m.m.

Prop. 1974:95 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nordisk vittnesplikt m.m.

Prop. 1983/84:78 om ändringar i rättegångsbalken m.m.

Prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande.

Prop. 2001/02:150 Lag om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster, m.m.

Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol.

Prop. 2008/09:67 Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område – genomförande av direktiv 2004/48/EG.

Prop. 2017/18:186 med anledning av inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2021/22:142 Effektivare bevisupptagning inom EU.

Statens offentliga utredningar

SOU 1982:26 Översyn av rättegångsbalken.

Nytt juridiskt arkiv, avdelning II

NJA II 1943 s. 498.

NJA II 1947 s. 220.

Sveriges internationella överenskommelser

SÖ 1975:34 Konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.

SÖ 1975:42 Nordisk överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning.

Övriga källor

Hague Conference on Private International Law (HCCH)

Actes et document de la Onzième session (1968), Tome IV, Obtention des preuves à l'étranger. Edités par le Bureau Permanent de la Conférence.

Preliminary Document No 10 of December 2008 for the attention of the Special Commission of February 2009 on the practical operation of the Hague Apostille, Service, Evidence and Access to Justice Convention.

“Status table”, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=82> (besökt 2024-03-13).

Rättsfallsförteckning

Svenska avgöranden

Högsta domstolen

NJA 1959 s. 230.

NJA 1977 s. 254.

NJA 1977 s. 403.

NJA 1982 I s. 175.

NJA 1982 s. 650.

NJA 1987 s. 742.

NJA 1988 II s. 590.

NJA 1993 s. 213.

NJA 1998 s. 590.

NJA 1998 II s. 656.

NJA 1998 s. 829.

NJA 2001 s. 404.

NJA 2003 s. 58.

NJA 2014 s. 651.

NJA 2019 s. 802.

NJA 2020 s. 373.

NJA 2020 s. 664.

NJA 2022 s. 249.

Hovrätterna

RH 1991:109.

RH 1992:26

RH 1992:96.

RH 2013:27.

Hovrättens beslut 2021-06-24 i mål T 4095–20.

Tingsrätterna

Malmö tingsrätts dom 2020-12-07 i mål T 11235–19.

Övriga svenska domstolar och förvaltningsmyndigheter

AD 1981 nr 140.

RÅ 1997 ref. 65.

Internationella avgöranden

EU-domstolen

Mål 26/62 *Van Gend en Loos*, EU:C:1963:1.

Mål 6/64 *Costa v. E.N.E.L.*, EU:C:1964:66.

Mål C-175/06 *Alessandro Tedesco v. Tomasoni Fittings Srl*, EU:C:2007:552.

Mål C-283/09 *Werynski v. Mediatel*, EU:C:2011:85.

Mål C-366/10 *Air Transport Association of America v. Others*,
EU:C:2011:864.

Mål C-170/11 *Lieppens m.fl. v. Korekaas m.fl.*, EU:C:2012:540.

Mål C-332/11 *ProRail BV v. Xpedys NV*, EU:C:2013:87.

Mål C-226/13 *Fahnenbrock m.fl. v. Hellnische Republik*, EU:C:2015:383.

US Supreme Court

Case of Societe Nationale Industrielle Aerospatiale v. United States District Court for the Southern District of Iowa (1987).

Permanent Court of International Justice

The Case of the S.S. "Lotus" [1927], ser A, Nr 10.